

1. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Džena Andersone (1977) rakstniece, juriste

Stāsts „Plaukstu laiviņas acīm priekšā”

No sprādziena viņa saplīst akvārija stikls, un zivs nobeidzas jau pirmajās minūtēs. Kopā ar ūdeni viņa nonāk tajā pasaules daļā, ko apdzīvo cilvēki un tiem līdzīgās būtnes. Pirms uzraudze saķer mani aiz rokas un mēs skriešus metamies uz izeju, pamanu čūsku, kura pēkšņajā haosā izbēgusi no terārija un dodas prom nezināmajā. Visticamāk, čūskai šķiet, ka sākusies zemestrīce. Tā laikam domā arī bēgļu nometnes uzraudze, kura varbūt nemaz nav uzraudze, jo tikai tagad pamanu, ka mugurā viņai balts krekls ar lielu sarkanā krusta zīmi uz muguras. Viņa ir satraukta. Svešā valoda skan strauji un saraustīti. Atsevišķi vārdi izklausās kā vara traukā birstošu rīsa graudiņu džinkstoņa. [..]

Nezinu, kāpēc esmu viņiem vajadzīga. Nesaprotu, kāpēc viņi velk mani līdz neskaitāmos pārbraucienos, maksādami daļu par vietu pārvadātāju furgonos. Es par to nedomāju. Vecmamma iemācīja man nedomāt par lietām, ko nevar saprast. Par lietām, ko nevar sev izskaidrot, nevajag domāt, viņa teica.

Neesmu pārliecināta, ka vecmamma zināja kaut ko par orgānu donoriem, par tādām lietām mēs nerunājām.

Nezinu, kāpēc pārvadātāji bez vecākiem palikušos bērnus sauc par lego konstruktoriem. Manā pasaulē nav šādu vārdu, un es nesaprotu to nozīmi.

Es vēl nezinu, ka patvērums ir brīvībā no bailēm, jo nezinu, kas tā brīvība īsti ir. Tur, kur piedzimu, sievietes un bērni parasti kādam pieder, bet ēdiens un patvērums ne vienmēr nozīmē mieru. Robeža starp drošo un nedrošo ir tik mānīga kā fatamorgāna¹.

Neatceros savus īstos vecākus, manā prātā mīt tikai vecmamma. [..] Vecmamma rokas ir tumšbrūnas, sastrādātas un cietas kā laivas dēļi. Ar tām viņa sargā mani no dzīves, kas uzglūn no visurienes, tīkodama ielīst caur lupatdeķu durvīm mūsu kleķa² būdā ar zemajiem griestiem. Es jutos droši, vecmamma mugura sargā mani līdzīgi vairogam. Manās atmiņās nav drošākas vietas par šo kleķa būdiņu. Manā pasaulē nemaz nav ļaunuma, līdz ierodas cilvēkiem līdzīgie, atnesdami mežonīgu troksni un karstumu.

Mums nākas bēgt prom, pamest mitekli un slēpties laukā aiz pauguriem. Vecmamma sedz man pāri savus rauļos deķus, un es guļu ar seju smiltīs, piespiedusies viņai pie sāna, un atkal sajūtos droši. Viņa liek aizvērt ausis, cieši pieplakt pie zemes un dziedāt pie sevis a-a-a un e-e-e.

– Tas viss nenotiek ar tevi, tas viss nav pa īstam, tas viss nav ar tevi, – viņa nebeidz atkārtot man pie auss.

Es mēģinu dungot a-a-a un e-e-e, taču trokšņi ap mums brīžiem ir pārāk stipri. Tad vecmamma rauj mani kājās, un mēs skrienam uz kalniem. Skaņas pieklust, palēninām soli. Vecmamma aizliedz skatīties uz zemi.

– Veries uz debesīm un mākoņiem, – viņa stingri nosaka. – Iedomājies, ka tu slēpies tur.

– Bet ja būs tumšs? Ja mākoņu naktī nebūs? – es spītējos.

– Tad dari tā, – viņa nometas pie manis uz ceļiem un aizliek priekšā manām acīm savas mazās, cietās plaukstas.

– Tā kā laiviņas, – lūkojos sakļauto delnu radītajā pustumsā.

– Kā laiviņas, – viņa skatās spožajā saulē, piemiegusi acis. – Zem tām vienmēr var slēpties.

Mēs tā arī neatgriežamies mājās. Katru dienu ceļamies pirms saules un ejam tālāk. Kādu rītu es pamostos, bet vecmamma vairs ne. Viņa paliek guļam klinšainajā zemē. Es sēžu blakus un gaidu. Tik ilgi, līdz mūs atrod cilvēkiem līdzīgās būtnes un aizved mani prom.

No tā brīža visa mana dzīve kļūst par nebeidzamu kustību uz priekšu. Mašīnas, furgoni, piekabes, trokšņi, sprādzieni, smiltis, bads. [..] Cieši saspiežu pirkstus citu pie cita, aizveru acis un iztēlojos, ka redzu debesis un mākoņus. Esmu patvērumā vecmamma plaukstā, aizliktā priekšā manām acīm. [..]

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/08/30/plaukstu-laivinas-acim-prieksa/>)

¹ Fatamorgāna – optiska atmosfēras parādība, kas sastāv no vairākām mirāžas formām – attālāki priekšmeti redzami vairākkārt un dažādi pārveidoti.

² Kleķis – būvmateriāls, kas sastāv no saistvielas (piem., māla, kaļķu) un liesinātāja (piem., salmu, zāģskaidu) maisījuma.

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?

3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

2. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Nils Sakss Konstantinovs (1983), psihologs, psihoterapeits, Pusaudžu resursu centra vadītājs
ledvesmojoši: vēstule pusaudzīm, raksts vietnē „Pumpurs” (2019)

Sveiks,

tuvojas skola, Tu, iespējams, jūties satraukts, nomākts, ne pārāk priecīgs vai vismaz nedaudz uztraucies. Tas ir tikai normāli – skola Tava vecuma cilvēkiem ir lielākais stress, ar kuru ne vienmēr viegli tikt galā. Agrā celšanās, mājasdarbi, klases biedri, draugi, skolotāji, un ja Tev šajā mācību gadā vēl gaidāmi eksāmeni, tad stresa līmeni vari pareizināt vismaz ar trīs... Tas nebūs viegli, un nebūs vienkārši. Tāpēc ir ļoti tam sagatavoties – līdzīgi kā jāsagatavojas, pirms gribi noskriet maratonu vai spēlēt Fortnite turnīrā. Šeit atgādināšu pāris lietas, kas palīdzēs Tev vieglāk tikt cauri skolas gadam.

Tev bieži liekas, ka mācības ir bezjēdzīgas? Tev, iespējams, ir taisnība. Varbūt dzīvē tiešām nebūs jēgas no matemātikas tabulām, ķīmijas formulām, vēstures faktiem vai gramatikas likumiem... Taču uztver skolu drīzāk kā trenāžieru zāli smadzenēm! Arī cilāt hanteles taču nav nekādas praktiskas jēgas, bet muskuļi lēnām pieaug, un tie gan ir derīgi. Tāpat arī mācības attīsta spēju domāt, arī ja citādi tās nav noderīgas. Smadzenes Tev noderēs, pat ja ģeogrāfija ne.

Reizēm tāda sajūta, ka īsti nesaproti – kas Tu esi un ko gribi? Bet tas tikai liecina, ka ar Tevi viss notiek normāli! Šobrīd mainās gan Tavs ķermenis, gan smadzenes. Tāpat mainies arī Tu pats. Reizēm tādas pārmaiņas var radīt lielu trauksmi un apjukumu. Bet atceries – tā ir arī iespēja izveidot sevi par cilvēku, kāds vēlies būt. Lai kas arī būtu ar Tevi noticis pagātnē, lai kāds Tu būtu bijis iepriekšējā mācību gadā vai iepriekšējā skolā – tagad Tu esi mainījies!

[..]Te ir 6 lietas, kuras ievērojot Tu jebkādam grūtībām tiksi caur daudz vieglāk:

1. Izgulies! Miegs Tavām smadzenēm ir pats svarīgākais. Neiztērē muļķīgi savu miega laiku, sēžot sociālajos medijos vai spēlējot datoru naktī pirms skolas – beigās Tu tāpat jutīsies slikti. Lai ko Tu darītu, vienmēr izdomā, kā varēsi sakrāt savas miega stundas. Tas uzlabos Tavu izskatu, sajūtas un ļaus Tavām smadzenēm neaiziet pa pieskari stresa apstākļos.

2. Baro smadzenes! Hesītis vai Maķītis ir garšīgi, bet izdomā, kā vari sakombinēt ar to, kas ir derīgi. Dzer smūtijus, ēd augļus, izmēģini bio vai veģetārās lietas. Labās uzturvielas ne tikai ļaus Tavām smadzenēm strādāt normāli, bet arī neļaus Tavam ķermenim kļūt resnam.

3. Izcelies! Atrodi vismaz vienu lietu, kura Tev padodas. Ideālā gadījumā – kas Tev sanāk labāk par citiem. Vienalga, vai tas ir longboards, Fortnite, basketbols, balets, vijole vai matemātika. Ja spēsi kaut ko darīt labi, tas ļaus Tev arī justies labi un būt pārliecinātam par sevi.

4. Draudzējies! Neviens, pat pilnīgākais intraverts, nespēj izdzīvot viens pats. Tev nevajag daudz draugu – viens labs un tuvs draugs ir vērtīgāks nekā bars Instagram sekotāju. Atceries: draudzēšanās ir prasme, kas ne visiem padodas viegli un reizēm to nākas mācīties. Taču tā ir prasme, bez kuras Tu nekad dzīvē nespēsi justies pa īstam labi.

5. Izklaidējies! Tev nav jābūt visu laiku nodarbinātam. Atrodi laiku, kurā Tu nedari vispār neko. Sēdi telefonā, lasi grāmatu, skaties griestos, esi viens ar sevi vai ej staigājies ar draugiem – un nevienam nav tiesību Tev to pārņemt. Tikai pārliecinies, ka izklaides nepārsniedz 20% pret to laiku, kurā dari ko strukturētu.

6. Iesaisties! Ja vēlies būt pieņemts, atrodi veidus, kā vari būt iesaistīts. Piedalies skolas pašpārvaldē, pulciņā, sporta komandā, draudzē vai apmeklē galda spēļu vakarus. Turklāt Tu vienmēr vari būt noderīgs, kādam palīdzot. Atceries, būt sabiedrībā noderīgam un palīdzošam nav nekāda izvēle, bet Tavs pienākums – ja vēlies, lai citi Tevi respektē.[..]

Tu tiksi visam pāri, arī skolai, jo Tu neesi viens.

(Pieejams: <http://www.pumpurs.lv/>, 2019)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

3. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Zigmunds Skujiņš (1926–2022), rakstnieks

Romāna „Jauna cilvēka memuāri” fragments „Manas domas par cilvēka izcelšanos”

Ideja kļūt par zinātnieku manī uzdīga ceturtajā vai piektajā klasē, kad mācījāties par cilvēka izcelšanos. Atceros, abi ar Randolfu aizbraucām uz zooloģisko dārzu un veselu dienu nodzīvojām pie senčiem.

Var jau būt, ka cilvēki cēlušies no pērtiķiem, Randolfs toreiz sacīja. Bet ar izņēmumiem. Skolotājas Āboliņas radniekos noteikti jābūt krokodiliem.

Cilvēka izcelšanās mani interesē joprojām. Kāpēc, piemēram, igvanodoni, kas arī staigāja uz divām kājām, progresēja ķermeņa apmēros, nevis smadzeņu darbībā? Kāpēc tie pēkšņi nozuda no pasaules, it kā daba, pārliecinājusies par konstrukcijas nepilnvērtību, tos nomēztu no darbgalda, lai atbrīvotu vietu jauniem veidojumiem? Kāda nozīme cilvēka tapšanā ir rasēm? Kāpēc cilvēks izveidojies kailādains?

Astotajā un devītajā klasē mani ietekmēja hipotēzes par vairākkārtu civilizācijām (mēs dzīvojot sestajā civilizācijā), kā arī par iespēju, ka cilvēks uz Zemes varētu būt ieradies no kosmosa. Tagad, kad planētas vairāk vai mazāk izlūkotas un Saules sistēma atklājusies kā nedzīvs tuksnesis, cilvēku transplantācijas ideja vairs neliekas tik magnētiska.

Ja Darvins ir kļūdījis, tad, manuprāt, pirmām kārtām, cilvēka attīstību uzskatīdams par vienotu, nepārtrauktu un likumsakarīgu evolūciju. Kaut cik zinot mutaģenēzi, grūti pieņemt, ka miljoniem gadu garajā cilvēka attīstības ceļā uz šo procesu nebūtu iedarbojušies arī daudzi ārkārtēji apstākļi. Es šeit domāju vispirms kosmiskās kataklizmas, apstarojumus utt.

Mana ideja: cilvēks kā dabas veidojums (velkot paralēles ar nedzīvo dabu) salīdzināms ne tik daudz ar akmeni, kā ar dārgakmeni. Cilvēks ir rets ārkārtas produkts, radies no likumsakarību un nejaušību savstarpējas sakritības. Lai gan – nudien nezinu. Tomēr ļoti gribētos, lai arī citur kosmosā būtu cilvēks. Kaut vai cēlies no pērtiķa. Kaut vai stārķa atnests.

Piezīmes

Jaunākā hipotēze par zauru bojāeju: Zemes sadursme ar asteroīdu (diametrs divi simti kilometru). Trieciena rezultātā gaisā paceļas putekļu mākonis, kas ietin visu zemeslodi. Iestājas vairākus gadus gara nakts. Veģetācija izbeidzas. Lielvēderainie zāles ēdāji aiziet bojā, bet moluski un citi primitīvāki radījumi izdzīvo. Putekļiem izklīstot, flora atjaunojas, taču daudzas dzīvnieku sugas beigušas pastāvēt.

Vairāki fakti norāda, ka tāda sadursme attiecīgajā laikā notikusi. Starp citu, jaunu ķīmisko elementu parādīšanās uz Zemes.

(Pieejams: Skujiņš, Z. „Jauna cilvēka memuāri”. Rīga: SIA BO „Likteņstāsti”, 2001)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autora individualitāte?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

4. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Oskars Vizbulis (1973), žurnālists, rakstnieks

Intervijas „Visus dialogus izrunāju balsī” fragments

Svens Kuzmins ir rakstnieks, žurnāla *Rīgas Laiks* redaktors un autors. Sarakstījis stāstu krājumu *Pilsētas šamaņi* (2016), romānu *Hohma* (2019, nominēts ES Literatūras balvai) un romānu *Dizažio* (2021; Latvijas Literatūras gada balva prozā, 2022). Darbi izdoti angļu, igauņu, lietuviešu, poļu u. c. valodās. Romāns par Kārli Skalbi *Skaistums un nemiers* sērijā *Es esmu...* klajā laists 2023. gada vasarā.

Mūsdienu latviešu prozā Svens Kuzmins (1985) uzskatāms par retu un spilgtu parādību. Vispirms jau tāpēc, ka apveltīts ar tik dažādiem talantiem un guvis tik papildinošu pieredzi – studējis glezniecību un grafiku Mančestras Metropoles universitātē un Latvijas Mākslas akadēmijā, jau gandrīz 20 gadus ir pašdibinātā etīžu teātra *Nerten* režisors un aktieris, vairākus gadus arī *Latvijas Radio* raidījuma „Cienījamie lasītāji. Etīdes par literatūru” līdzveidotājs, raksta un rediģē žurnālam *Rīgas Laiks*. [..]

Šovasar aktuāls ir tavs jaunākais romāns, bet par krāšņo, ironijas un asprātību pilno romānu *Dizažio* pirms vairāk nekā gada saņēmi Latvijas Literatūras gada balvu. Kur smēlies iedvesmu grāmatā aprakstītajiem sulīgajiem tēliem?

No dzīves jau, no dzīves. Novērojumi. Vēstures tēlus var pasmelties no literatūras un avotiem, kurpretī dzīves tēli savvaļā jānovēro un jādzīvo ar viņiem kopā. Uzaugu mazpilsētas mākslas vidē, kas bija veidojusies kopš 70. gadu sākuma, ja ne vēl agrāk. Man ļoti patika tajā būt.

Nozīmīgu daļu tavā jaunākajā grāmatā aizņem cariskajā Krievijā notikušie procesi. Kāpēc?

Tas bija kritiski nepieciešams, lai veidotos laikmeta kopaina, lai to pilnasinīgi izdzīvotu arī ar to tēlu starpniecību, kuri ziedoja savas asinis un dzīvību. Latvijas teritorija tolaik atradās Krievijas impērijas sastāvā. Mans mērķis bija sacerēt lielu laikmeta simfoniju. Tāpēc ātri vien sapratu, ka bez paralēlajiem sižetiem iztikt nevarēšu. Revolūcijas sižetus kultivēju ierobežotā platībā. Varēju rakstīt vēl un vēl, bet iztiku ar absolūto minimumu. Tāpat var redzēt, kā tie, līdzīgi domino kauliņiem, cits citu apgāž.

Kādus avotus pētīji?

Ļoti daudz kam urbos cauri. Aptuveni gadu strādāju arhīvos, bibliotēkās, internetā meklēju avotus. Atspēros no Kārļa Skalbes fonda Nacionālajā arhīvā un ļāvu, lai pētniecība sazarojas. Izpētu vienu avotu, izsvītēju no saraksta, bet vietā nāk pieci jauni.

Vai analizēji Skalbes rokrakstu, skatoties arhīva dokumentus?

Bez tā nevarēju iztikt, jo viņa rokraksts gadu gaitā ļoti izmainījās. Sākumā viņam kā kārtīgam aprīnķa skrīvera palīgam bija ļoti skaists, brīnišķīgi lasāms rokraksts, viņš rakstīja ar platgala spalvu, labu tinti, prieks skatīties uz burtiņiem. Kolīdz pārstāja strādāt kancelejā, burti kļuva arvien lielāki un kreceļaināki. Reiz manās rokās nonāca Kārļa piezīmju grāmatiņas no vēlāka dzīves posma, un likās, nu tik būs, jo tas ir vislabākais materiāls. Ļoti centos atšķetināt tās cilpas, taču tas nebija izdarāms. Nespēju saprast nevienu vārdu. Pēc rindu izkārtojuma gan nopratu, ka tie ir dzejas melnraksti.

Kāpēc izvēlējies aprakstīt tieši šo posmu Skalbes dzīvē, nevis neatkarīgās Latvijas laiku, kurā viņam aizritēja daudz ražīgāks un pilnvērtīgāks darba posms?

Viens no galvenajiem apsvērumiem bija tas, ka cenšos rakstīt literatūru, kas man pašam būtu interesanta kā lasītājam. Konspektīvi gājieni cauri visai Skalbes dzīvei no sākuma līdz beigām man šķiet ne sevišķi vajadzīgi. Būvēt romānu no iekšējiem monologiem arī negribējās, jo vairāk tāpēc, ka to īsti neprotu. Kas atlika? Dramaturģiski veidot sižetu mūža garumā? Tad vajadzētu 18 šādas grāmatas. Sapratu, ka jāņem viens posms un jārok dziļumā. Izvēle krita uz visintriģējošāko periodu, jo Skalbes jaunība un rakstniecības pirmsākumi ir gan daudz mazāk zināmi, gan spraigāki, kaut gan viņa dzīve vispār bija ļoti spraiga. Visi zina par Saeimu un *Jaunākajām Ziņām*, tur neko jaunu nepateikšu, sevišķi tāpēc, ka Kārlis pats to uzrakstījis labāk, nekā es jebkad spētu. Par jaunības posmu maz kas saglabājies, daudz kas gājis zudumā, tumšs posms. Jo tumšāk, jo interesantāk.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/08/31/visus-dialogus-izrunaju-balsi/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas personas (intervējamā) individualitāte?
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

5. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Jānis Buholcs (1982), rakstnieks

Dzeļprozas darbs „Distance”

Slīpo saules staru pilsētā visu nosaka kontrasti. Gaisma šeit nekad nav vienmērīga: māju sienas ir vai nu izgaismotas, vai tumšas, bet visbiežāk uz tām ir redzamas ēnu kontūras. Arī gaisa temperatūra ir svārstīga un nekad nav tāda, kādu gribas: saules apspīdētajās ielu un skvēru daļās ir karsti, bet vien dažu soļu attālumā var būt jau pamatīgs drēgnums. Šeit nemainās gadalaiki, un pilsētnieki lielākoties staigā biezos mēteļos, kas plaši atpogāti vai atsprādzēti vaļā.

Slīpo staru pilsētā ir grūti kaut ko iesākt darīt, bet, ja iesāk, tad darāmo nav iespējams noslēgt. Cilvēki nespēj laikus iziet no mājas un pastāvīgi kavē, un par to visu laiku ir stresā. Allaž mainīgie fizikas un valodas likumi zinātniekiem neļauj ne uzbūvēt kosmosa kuģi, ne paskaidrot, kāpēc tas neizdodas. Mītiem apvīts klosteris, par kura meklēšanu mūks sapņo visu savu dzīvi, izrādās nodedzis dienu pirms tam, kad viņš beidzot devies ceļā. Upe, kas tek cauri pilsētai, izstīkst smiltīs daždesmit metru no jūras.

Slīpo saules staru pilsētā dzīvojot, cilvēki pastāvīgi pārslēdzas starp bailēm un pašpārliecinātību. Iespējamība, ka viņu postkoloniālā impērija kādu dienu varētu sabrukt, iedzīvotājus ik dienu šausmina, bet viņi bez minstināšanās stājas ceļā bruņotajām policijas vienībām, kad tās cenšas ierobežot viņu brīvību. Vissvarīgākā viņiem ir pulcēšanās un izteiksmes brīvība, un pilsētnieki to izmanto, lai ar savu skaļumu aplūsinātu katru, kas viņiem nepatīk. Viņi gaida, kad uz zemes reiz iestāsies miers un pārticība, jo zina, ka tajā brīdī vajadzēs ļauties prezidenta pavēlei to visu sagraut un iznīcināt.

Divas reizes gadā pilsētā saule maina staru krišanas leņķi. Tajās dienās pilsētnieki staigā apkārt ar neierastās gaismas sadzeltām acīm un domās lūdz cits citam piedošanu. Attiecīgos vārdus viņi tā arī nekad nepasaka, taču ar šo domu pietiek, lai pilsētniekos uz brīdi pamostos apjausma, ka viņus kopā satur vien netaisnības sajūta, kas uzdodas par cilvēkmīlestību. Kad gaisma ir atgriezusies savā iepriekšējā stāvoklī, pilsētnieki saliek rokas mēteļa kabatās un paiet viens otram garām.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/02/22/distance/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

6. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Andrejs Veisbergs (1960), valodnieks

Raksts „Raiņa *Fausts*”

Raiņa¹ tulkotais *Fausts*² rada diskusijas un asu polemiku. Mīlenbahs kritizē Raini par *Fausta* tulkojumā praktizēto pārāk brīvo valodas lietojumu un īsināšanu. Savukārt Rainis vēršas pret valodnieku pārāk stingro un iesīkstējušo turēšanos pie normām. Interesanti, ka laikraksta *Mājas Viesis* redaktors Pēteris Zālīte, nespēdams saprast, kuram no strīdniekiem ir taisnība, ironiskā kārtā lūdz skaidrojumu vācbaltiešu zinātniekam Augustam Bīlenšteinam. Īsā piezīmē viņš uzsver, ka tulkotājam (Rainim) ir neparasts poētisks talants un viņš apbrīnojami pārvalda mātes valodu, bet latviešu valodai nav izteiksmes līdzekļu augstās literatūras tulkojumiem. Valodnieka un tulkotāja turpmākā polemika ir visai neganta, to uzkurina arī konkurējošie laikraksti. *Mājas Viesa* redakcija noslēgumā uzsver, ka tulkojumu augstu vērtējusi arī krievu un vācu prese (1899, Nr. 6).

Jau krietni vēlāk Rainis triumfējoši paziņo, ka cīņā viņš ir uzvarējis: „Jā, mana jaunā latviešu valoda uzvarēja; viņa ir ne vien tagadējā literāriskā valoda, kurā raksta rakstnieki, viņa ir arī tikusi par oficiālo valodu. Mani valodas jaunradīšanas principi, arī „strupināšana”, ir palikuši par vadošiem principiem latviešu valodas pārbūvē un tālāktīstīšanā, kura bija nepieciešama, nodibinoties Latvijai kā valstij.”

Vecās skolas pārstāvis Andrievs Niedra, uzteikdams Raiņa sasniegumus, latviešu valodu ievadot jaunā attīstības posmā, tomēr ir arī kritisks par Raiņa izvēlēto ceļu. Rainis nav pazinis tradicionālo „zemnieku valodu” (*Burtnieks*, 1930, Nr. 7), jo pats audzis kā nezemnieks. Niedra norāda, ka jaunais laiks prasa straujāku izteiksmi, bet nedaudz pārmet Rainim, ka tas piemērojis krievu un vācu valodai un galvenokārt tulkojis. Tas īpaši redzams viņa prozas rakstos. Dzejā Rainis tomēr esot atdzejojājs, ne tulkotājs.

Te gan jāpiebilst, ka Rainis īsināšanu uztver nopietni arī teorētiskā ziņā. 1912. gada dienasgrāmatā ir vairāki ieraksti, kas teksta eleganci saista ar īsumu, uzsver „ašumu”, laika un drukas ietaupījumu, ko dod viena iekonomēta zilbe.

Šodien zināma taisnība saskatāma abos viedokļos, taču Rainis tiešām maina latviešu valodas attīstību, ne velti retrospektīvi pētnieki runā ne tikai par Raiņa valodu plašā nozīmē, bet arī par „pirmsraiņa valodu”. Tas nenozīmē, ka Raiņa tulkojumi ir nekļūdīgi un perfekti: vietām ir burtiski pārcēlumi, vāciskas un neveiklas konstrukcijas, nestabila pareizrakstība (šādas iezīmes latviešu valodai kopumā raksturīgas līdz 20. gadsimta 30. gadiem), ko daudzos gadījumos nosaka darba specifika – Rainis bieži tulko „pa gabalam”, un tie uzreiz tiek iespiesti, tā ka ne vienmēr viņam ir iespēja pārredzēt un vienādot visu darbu kopumā.

¹Rainis (1865–1929) – latviešu dzejnieks, dramaturgs, tulkotājs, žurnālists, domātājs, kultūras darbinieks, politiķis.

²„Fausts” – J. V. Gētes traģēdija 2 daļās.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/06/28/latvietis-tulko/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

7. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Arno Jundze (1965), rakstnieks, kultūras žurnālists

Stāsts „I remember Elvis Presley”

Elvis pamostas tur, kur parasti pamostas. Tukšā dzīvoklī. Pēc ģimenes izjukšanas viņš tajā mīt viens. Atkal ir sasodītas divas minūtes pāri četriem no rīta, kaut modinātājs uzlikts uz septiņiem trīsdesmit. Elvis tagad varētu ņemt cirvi un iet nogalināt augšējos kaimiņus. Viņi šajā laikā pošas uz darbu un ar skaļu blīkšķi saliek izvelkamo dīvāngultu. Ir tikai divi „bet”. Elvim ir slinkums celties, un viņam nav cirvja. Kam gan Rīgas dzīvoklī tāds vajadzīgs? [..]

Nakts būkšķus Elvis ar jaunajiem kaimiņiem nesasaista uzreiz. Vispirms ik nakti nedēļām un pat mēnešiem ilgi Elvis, sirdij teju pa muti laukā lecot, raujas gultā sēdus. Ir tā, it kā viņam kāds būtu iekrāvis pa smadzenēm ar neredzamu mietu. Jā, nevis pa galvu, bet tieši pa smadzenēm, jo tās, kā apgalvo mediķi, sāpes nejūt. Blaukš! Acis ir vaļā, sirds ārdās kā negudra, asinis šalc. Viņš, kas it visā ciena racionālo, nespēj apjēgt, kāpēc.

Sākumā Elvis pieņem, ka, iespējams, viņam parādījušies pirmie miega apnojas simptomi. Slimība, ar kuru tagad medijos bieži biedē pusbūža vīriešus. Tā draudot ar elpošanas apstāšanos. Pie ārsta Elvis, protams, pat netaisās. Kas vēl nebūs! Ies gan tādu nieku dēļ pa dakteriem vazāties! Elvis nopērk aptiekā kaudzi vitamīnu un homeopātiskus līdzekļus miega un nervu stiprināšanai. Kaut kas no aptieknieces ieteiktā tiešām palīdz. [..] Tomēr pretīgie miega pārrāvuma mirkli joprojām atkārtojas ar sasodītu uzbāzību. Beigu beigās, salasījies horoskopos, ka Svaru zīmē dzimušo dzīvē esot iestājusies melnā josla, kas draudot ar smagiem pārbaudījumiem un pat nopietnām nelaimēm, Elvis notiekošajā gandrīz vai sāk vainot zvaigznēs ierakstītu sazvērestību. Jo vairāk tāpēc, ka viņa dzīve tolaik tiešām nav sevišķi spoža. Allaž darbos aizņemts, Elvis pat nepamana, ka pazaudējis sievu un abus dēlus.

– Es aizeju! – kādā sestdienas rītā pie brokastu galda saka Dagmāra. – Puikas dzīvos pie manis. Esmu atradusi citu. Nespēju izturēt tavu vienaldzību. [..]

Galvā griežas simtiem „kāpēc”, bet Elvis, kā parasti, nesaka neko. Viņš klusē. Kā vienmēr, klusē, tikai zieķē un zieķē sasodīto sviestmaizi.

– Pat tagad tev nav, ko teikt? Ir jau skaidrs, esmu tev pilnīgi sveša, tomēr vai tik ļoti, ka... – Dagmāra nepabeidz domu un dodas uz istabu. Tur viņa paņem nelielu somu ar mantām, uzvelk jaku un atslēdz ārdurvis.

– Pārējās mantas un drēbes es savākšu darbdienās, kad tevis nebūs mājās, – viņa aizejot nosaka. Vairāk gan dzīvokļa durvīm.

Elvis turpina ziest sviestu uz maizes. Ziež un ziež, un ziež... Tā turpinās labu brīdi.

– Stulbā kuce! Es taču visu darīju tevis un dēlu labā. Kas vēl nebija labi? – viņš visbeidzot dabū vārdus pār lūpām. Tad paķer sviestmaizi un triec pret sienu tā, ka rīkas lielākā daļa pielīp pie mēļajām flīzītēm virs izlietnes, bet drumstalas izšķīst pa visu virtuvi. Pēc dažām dienām rīka no sienas pazūd. Dzīvoklī vairs nav arī Dagmāras mantu.

Galū galā izgaist pat aizdomas par paranormālu sazvērestību. Kādu darbdienas vakaru, kad prātā pārcilātas un noraidītas dažnedažādas teorijas, kurās netrūkst pat mazo zaļo cilvēciņu lidojošā šķīvītī, Elvi pārņem atskārsmē. Viņš nolemj negulēt un empīriski pārbaudīt, kas naktī notiek dzīvoklī. Apgaismība piemeklē mājāsēdes laikā. Elvis zina, ka līdz nākamajai pēcpusdienai neviens viņu netraucēs. Visus ministrijā iepļānotos darbus viņš jau ir paveicis, atskaite – pabeigta. Tā jāiesniedz tikai jaunnedēļ. Neviens viņu nemeklēs. Naktī Elvis lasa Roberto Bolanjo romānu 2666. Tas ir pietiekami satraucošs un fantāziju kairinošs, lai neaizmigtu. Viņš ir gatavs uz visu – pat uz maniākālā slepkavnieka parādīšanos no Bolanjo romāna lappusēm. Un tad notiek tas. Pulksten četros un divās minūtēs no augšējā dzīvokļa atskan pamatīgs blaukšķis, jo kaimiņi veic ikrīta dīvāna salikšanas procedūru. Dārdoņa aizvešanas naksnīgajā tumsā, pagaistot kā nebijusi. Izrādās, patiesība ir atrodama tur ārā – augšējā dzīvoklī. Turklāt līdz banalitātei vienkārša.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/04/26/i-remember-elvis-presley/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

8. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Gundega Repše (1960), rakstniece, publiciste, mākslas zinātniece

Raksta „Vientulības ekspansija” (2005) fragments

Īsziņu uzticība, e-pasta sirsnība, namu signalizācijas un kodu nodrošinājumi pret nejaušiem, piepešas jūtu skurbas pārņemtiem kāda bijuša laikmeta draugiem. Anonīmas lamas čatos un bezmiesiski mīlestības meklējumi tīmeklī bez acu skatienu īssavienojumiem, uzdzirksteļojumiem, bez pieskārienu trīsām un smaržu uzmodināta neprāta.

Ciešanu, izmisuma un likteņa bezkaislības nomocītu ļaužu pēdējais cerību templis – publiska izģērbšanās liekulīgu līdzjūtību demonstrējošos šovos. Patiesas asaras, pazemojumi, dvēseles drāmas pūļa priekšā kā pēdējā cerība izglābties, atrast māti, kas no tevis pirms desmitiem gadu atteikusies, vienu vienīgu reizi dzīvē ieraudzīt tēvu, mēģinājumi piedot, rast savai dzīvei vēl vienu iespēju, suģestēt sevi, ka neesi viens, atsevišķs, nekam nevajadzīgs puteklis aukstā izplatījumā. [..]

Šī surogātcilvēcība, ko kultivē kā šovbizness, tā dzeltenīgā un mātišķā prese, kas daudziem nelaimīgajiem kļūst par vienīgo sarunu biedru un iedomātu uzticības personu, patiesībā tikai veicina cilvēku atsvešinātību, individuālismu un vientulību. Nevienām smalka nama durvīm šova iespaidā nenogūms kodu atslēgu vai, vēl smalkāk, videokameru. [..] Dzīva cilvēka prieku un bēdu ērtāk baudīt, izgaršot un izsplaut caur ekrānu, žurnālu vai statistiku.

Vienīgi tais retajās reizēs, kad neceļo ar jahtu vai lidmašīnu, bet vecas, norūgušas romantikas dēļ ar vilcienu, varbūt tad uz mirkli atgriezīsies amputētā spēja sarunāties ar svešinieku, ar Tikai Cilvēku. Tad gadīsies izstāstīt teju visu dzīvi garajās vakara stundās pie tējas. [..] Pēcāk, kad peldēsies viesnīcas baseina maldīgi zaļajos ūdeņos, kad gremdēsi savu ego un personības nozīmību vispāratzītu un kanonizētu mākslas vērtību krātuvēs, kad baudīsi svešzemju nacionālos gardumus un jutīsies izkāpusi no determinētās vietas un laika, kurā noritējusi lielākā tavas dzīves daļa, par sarunām kupejā, iespējams, tev būs kauns. Kāda jēga atklāties otram cilvēkam? Kālab sarunāties, ļaut sev ielūkoties, ja katrs tā vai tā nes savu vientulības un nolemtības skafandru? Neliela paģiru sajūta, ko aizskalo kompakta, optimistiska Īsziņa uz mājām.

Cilvēki, kuri gadu gadiem viens otram rakstījuši vēstules (es domāju vecmodīgās, ar roku rakstītās), jūtas neērti un pat mazliet vīlušies, satiekoties aci pret aci. [..] Ķermenis pret ķermeni. Skatiens pret skatienu. Smarža pret smaržu. Taču tas notiek reti. Arvien biežāk cilvēki padodas surogātdzīvei – šīm maldinošajām komunikācijām, kas imitē sirsnību, solidaritāti, līdzcietību. [..] Taču – ķermenis pret ķermeni – tas ir pārlietu satraucoši, tieši. Vidutāju nav. Tikai īstenojusies vai neīstenojusies īstenība. Patiesums. Tas ievaino. Tu nevari būt tā pati, kas pirms tam. Dzīvais cilvēks ir atdevis tev daļu sevis (kaut tikai smaida vai vīpsnas, vai žesta veidolā) un tu – tāpat. Bet nekā nav palicis mazāk. Tikai vientulības.

*Ekspansija – izplešanās, izplatīšanās; darbības diapazons vai apjoma paplašināšana.

(Pieejams: <https://www.apollo.lv/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi/personību?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

9. biļete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Anna Sakse (1905–1981), rakstniece

Pasaka „Jasmīns”

Kādreiz vecos senos laikos visi ziedi bijuši balti. Tad kādu dienu dārzā ieradies mākslinieks ar lielu krāsu kasti un veselu klēpi otiņu.

– Sanāciet ap mani un izvēlieties, kādā krāsā gribat iegūt ziedus, – viņš uzsaucis puķēm, krūmiem un kokiem, un tie arī mudīgi sastājušies rindā, lai ātrāk dabūtu sev spilgtākas krāsas.

Tā nu bija gadījies, ka vistuvāk māksliniekam stāvēja Jasmīns. Viņš arī pateica, ka vēloties ziedus zeltaindzeltenus, viņa iemīļotās Saules matu krāsā.

– Kā tu iedrošies līst priekšā karalienei Rozei? – mākslinieks atgrūda Jasmīnu.

– Es nelīdu. Es te stāvēju jau ilgu gadu, – Jasmīns aizvainoti atbildēja.

– Bet tev gan vajadzēja saprast, kam pienākas gods būt visur pirmajam, – mākslinieks viņu pamācīja.

– Par sodu tev jāpaliek pēdējam, un arī tad tu vēl mani krietni palūgsies.

– Jūs maldāties, kungs, es nevienu nelūgšos!

Mākslinieks ilgi noņēmas ar Rozēm. Kādas tikai krāsas sev neizvēlējās lepnās karalienes! Gan sarkanu, gan dzeltenu, rožainu un oranžu. Tikai zilu nevienu negribēja – tā esot tāda zemnieču krāsa. Tad nu zilajā, lai tā nepaliktu pāri, mākslinieks nokrāsoja Neaizmirstules un Rudzupuķes ziedus, kaut gan tās vēlējās sarkanus. Bet mākslinieks domāja, ka tādām lauciniecēm pietāvēt zils, un tā jau arī ir. [...]

Dālijas paglaimoja māksliniekam, un glaimi bagātīgi atmaksājās. Viņš nostrādāja vairākas dienas, izkrāsodams tās visu krāsu vissīkākajās niansēs.

Ļoti pazemīgs izrādījās platlapainais Dadzis. Kad mākslinieks noprasīja, kādu krāsu šis vēlētos, viņš atbildēja:

– Kādu kungs dos, tāda būs laba.

Mākslinieks nokrāsoja viņa ziedus pelēkus un apjautājās, vai Dadzis esot apmierināts.

– Jā, kungs, jūs jau labāk zināt, kas kuram pienākas. Es saprotu, ka visiem spilgto krāsu nepietiek. Un, ja visi būs tik skaisti kā Rozes, kas tad saskatīs Rožu daiļumu? [...]

Ābele pasolīja māksliniekam rudenī veselu grozu ābolu, lai nokrāsojot viņas ziedus viegli sārtus. Mākslinieks tad arī netaupīja spēkus, kāpelēdams pa Ābeles zariem līdz pašai galotnei.

Ceriņi bija izdomājuši citādi atlīdzināt māksliniekam, ja viņš netaupīšot krāsas.

– Tu varēsi pavasaros lauzt mūsu zarus un dāvēt savām līgavām, tas ir, līgavai, piedod, ka pārteicos, – teica Ceriņu pārstāvis. – Un, jo tu vairāk lauzīsi, jo krāšņāk mēs ziedēsim.

– Par tādu netaktisku pārteikšanos tu paliksi balts, – aizvainotais mākslinieks atstūma runātāju, bet citus viņa brāļus apveltīja skaistām krāsām.

Pienenītes atnesa māksliniekam krūzīti bieza krējuma, un Jasmīnam atlika tikai noskatīties, ka zeltaindzeltenu krāsu, ko viņš bija izvēlējies, mākslinieks tagad bagātīgi izšķīda bezgala daudzo Pienenīšu ziedu izkrāsošanai.

Strādādams ar dzelteno krāsu, mākslinieks atcerējās Jasmīnu, kurš pirmais bija to izvēlējies.

– Nu, brāl, kā tad būs? – viņš izsmējīgi uzrunāja Jasmīnu. – Krāsas vairs nav daudz, bet, ja tu pazemīgi palūgsies, es vairāk nevienam to nedošu kā tikai tev.

– Es nelūgšos, – Jasmīns spītīgi atbildēja.

– Kā tad tā? Vai tu nezini, ka lepns nabags ir dievam pretinieks? – mākslinieku sāka kaitināt Jasmīna spītība. – Nu labi, ja tev ir grūti vārdos izteikt savu lūgumu, tad vismaz paklanies man, paloki muguru.

– Es drīzāk lūzīšu nekā locīšos, – Jasmīns lepnī atteica.

Mākslinieks noskaities ietrieca ar otiņu Jasmīnam sejā dzeltenas krāsas brizgas un sāka kliegt:

– Kas tu tāds esi, ka negribi lūgties un locīties? Paliec tāds pats balts mūžu mūžos!

Tāds viņš arī palika – baltais, trauslais Jasmīns.

Mēģini viņu liekt, – lūzīs.

(Sakse, A. „Pasakas par ziediem”. Rīga: Liesma, 1966)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!

3. Pamato, par ko teksts rosina domāt!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

10. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Sarma Kļaviņa (1941), valodniece

Raksts par valodnieku Jāni Endzelīnu (1873–1961)

1873. gadā, kad latvieši gatavojās Pirmajiem vispārējiem dziesmu svētkiem, Kauguru pagasta Mičkēna – jā gan, Vidzemē māju nosaukumi mēdz būt vienskaitlī, – saimnieku Mārča un Kristīnes Enzeliņu ģimenē 22. februārī piedzima otrais dēls Jānis, nākamais izcilais, pasaulē pazīstamais valodnieks. Tēvs 1862. gadā no grāfa fon Mengdena par lielu naudu bija izpircis 86 desetīnas (~88 ha) zemes un iekopis priekšzīmīgu saimniecību. To vēlāk mantoja vecākais dēls Hermanis, bet vidējais dēls Jānis un jaunākais dēls Augusts varēja skoloties.

Pēc Kauguru pagastskolas, kur zēni mācījās bogstābus (lasīšanu), katķismus (ticības mācību), historiju (vēsturi), turnēšanu (vingrošanu), ceļināšanu (rēķināšanu), vācu un krievu valodu, turpmākās gaitas Mičkēna Jāni veda uz Valmieras aprīņa skolu, kur visas mācības bija vācu valodā; tur viņš sāka apgūt arī sengrieķu valodu. Vēlāk, mācīdamies Rīgas pilsētas ģimnāzijā, grieķu un latīņu valodu jaunais Endzelīns jau prata tā, ka varēja atdzejot grieķu un romiešu dzeju un rakstīt dzejoļus. Viņa tulkojumus 1892. gadā ar pseidonīmu Kaugurietis publicēja žurnāls *Austrums*. Neliels ģimnāzistu pulciņš mācījās arī lietuviešu valodu. Pētnieka interese par savu, latviešu, valodu pamodās, kad jauneklis pēc ģimnāzijas beigšanas 1893. gadā pusgadu strādāja par mājskolotāju Ilģu muižā pie Grobiņas. Tur ļaudis runāja citādi nekā viņa dzimtajā Valmieras pusē.

1893. gada rudenī Endzelīns Tērbatas Universitātē sāka studēt klasisko filoloģiju. Tajā laikā Maskavas Universitātes profesors Filips Fortunatovs, izcils indoeiropiešu valodu pētnieks, aicināja latviešus, kuru valodā ir dzīva trejāda zilbes izruna (lauzta, stiepta un krītoša), aprakstīt to un dot viņam piemērus. Arī Endzelīnu tas ieinteresēja, un viņš sagatavoja Valmieras izloksnes vārdu sarakstus ar izrunas apzīmējumiem un 1897. gadā publicēja pirmo zinātnisko rakstu. Pēc pāris gadiem studenta Endzelīna raksts par latviešu zilbes izrunu tika iekļauts ievērojamajā indoeiropiešu valodniecības žurnālā *Getingenē Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen (Raksti par indoeiropiešu valodniecību)*, ko rediģēja Adalberts Becenbergers.

Valodniecība par patstāvīgu zinātnes nozari bija dzimusi Vācijā 19. gadsimta sākumā. Tad pasaulē uzkrātajam daudzu valodu materiālam pievienojās zināšanas par sanskritu. Salīdzinājumos tika noskaidrota valodu vēsture, pārmaiņu likumības, valodu radniecība. Radās pamats valodu grupējumam saimēs. Lietuviešu, latviešu un senprūšu valodu par patstāvīgu indoeiropiešu saimes grupu sāka uzskatīt tikai 19. gadsimta vidū un ierosināja saukt tās par baltu valodām. Seniskuma dēļ tām, tāpat kā sanskritam, bija īpaši svarīga loma indoeiropiešu salīdzināmi vēsturiskajā valodniecībā.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/04/26/esiba-un-sutiba/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

11. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Gunta Šnipke (1955), dzejniece, arhitekte

Stāsts „Koks”

Bumbiere auga uz robežas. Nē, gandrīz uz robežas – stumbrs bija Zvejnieces zemē, bet viss kuplums pletās pār Otīles gabalu, metot ēnu uz viņas samtenēm, lauvmutēm un smaržīgo rožu krūmu. Par to Otīlei pienācās tie augļi, kas iebira viņas puķēs. Taisnībai taču jābūt! Zvejniece tādu lietu kārtību skaitīja par tīru zagšanu. Bet ganos gājusī Otīle mācēja bumbieru laikā piecelties agrāk nekā bijusī dāmu friziere. [..]

Otīlei patika gatavot. Viņa jaunībā bija dienējusi pie kungiem par virēju un zināja, kā veselīgu cūkas aknu pataisīt par smeķīgu kotletīti, kā aizvakardienas zupu pārmalt penkokos, kā penkokus piepildīt ar maltu plaušu, ko šajā virtuvē dēvēja par plūci, un kā to visu pasniegt ar smalko nosaukumu „kommorjenvīder”. Galvenais, viņa zināja, kur un kā vienmēr dabūt pusdienām nodomāto. Dabūt! O, dabūšana bija mājsaimniecības meistarstīķis. Veikalos jau ap desmitiem no rīta vairs nekā nebija. Atvēra astoņos, tad vismaz uz septiņiem bija tur jābūt. Otīle bija uz sešiem, lai ar pirmās pircējas tiesībām varētu katrai īgnajai „prodavščicai” izrādīt savu saprašanu par zupas kauliem, akmeņu plekstēm vai kūpinātām strimalām. Kurš stāvēja no sešiem, tika pie pilnas dienas izvēles. [..]

Skrienot uz sētas ateju, koridorā pie Zvejnieku durvīm arī varēja uzost tīri gardu virumu smaržas. Kur tie ko dabūja? Viņa tak pat uz veikaliem negāja, tikai vīrs, ar ne katru dienu, lēni un cienīgi cīerēja pēc maizes un piena, turēdams muguru taisnu, uz katru kaimiņu platmali apsveicieniem pacilādams, no papīra striķiem tamborēto iepirkumu somu liegā ritmā šūpodams, it kā nebūtu ne deficītu, ne rindu, ne priekšā līdēju, ne pakaļā. Kā kad nezinātu, kurā laikā nonācis. Otīle zināja. Un ne to vien. Printlīgajai Zvejnieku ģimīcijai bija kāds noslēpums, ko Otīle ik pārnedēļas atklāja mazmeitai, sazvērnieciski dvesdama pār virtuves galdus: „Bet viņa ir par viņu vecāka, un tā nemaz nav pirmā laulība.” Piedauzīgā patiesība no Otīles mutes iekrita taisni cukurtraukā. Tad to iemaisīja gaiļbikšu tējā. Un izbaudīja. Otīles vienīgais vīrs bija palicis karā. Cita viņai nebija vajadzējis. Kaut daudzi bija gribējuši.

Zvejnieku briesmīgā vecuma starpība bija tieši divus gadus un divus mēnešus liela. Abiem, tāpat kā Otīlei, bija ap septiņdesmit. Bet tas nemainīja starpību. Starp Zvejnieku vecumiem. Tas bija jāapzinās. Otīle pie tā cītīgi piestrādāja. Jo viņa zināja. Jo agrāk viņas ar Zvejnieci bija it labi satikušas. Pirms zemes dalīšanas viņām patiesībā nebija, ko dalīt. Varbūt vienīgi kādas bēdas, kuras, abām vakarējot pie Zvejnieku kafijas vai Otīles tējas, mazpamazām sadalījās par pusbēdām. Bet, kad nu labā kaimiņu būšana caur zemes iemērīšanu bija nobeigta, ne viena vien sirsnīgi slēpta lieta tika naidīgi mesta galdā kā trumpja kārts. Otīles virtuvē galds bija plats, tur varēja daudz ko uzvest – kā piedevu pie gardajām maltītēm. [..]

Reiz, vēl pirms kara, visa zeme bija piederējusi daktera Igaunā vecākiem. Klusu un šauru loku vakara atmiņās to tālo senatni dēvēja arī par ulmaņlaikiem, bet dienas gaišumā visu atmiņu krājumu bija pieņēmis ietilpināt jēdzienā „pirms kara”. Tā, neminot konkrētus gadus, katram bija skaidrs, par kuru laiku runa. Katram bija sava skaidrība, latviešiem viena, krieviem cita. [..]

Taisnīgi izvērtējot kopējās vajadzības un privātās vēlmes, pagalma viena mala, kur jau Igaunū senčiem bija bijušas garšaugu un puķu dobes, pārtapa par mazdārziņiem – katram dzīvoklim pleķītis aptuveni divguļamas kapa vietas lielumā, ja bija palaimējies, bez senču kokiem vai krūmiem. Tādā ziņā Otīlei bija veicies – smuks, taisnstūrainis un pilnīgi tukšs gabals, apēnots tikai pašā dienas vidū... Tā būtu, ja Zvejnieces zemē nebūtu tās kuplās bumbieres. Un nebija jau no tās ēna vien, saknes ar pa visu Otīles zemi, sausā laikā nevarēja spēt laistīt, ūdens no pumpja lielu gabalu jānes, tāpat no katras mēslu sauļas tam milzenim kas tika. Nujā, pusi Zvejnieces gabala aizjēma, tomēr... Kad varētum pa labam, bet nu... „Ēd, bērns.”

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/04/26/esiba-un-sutiba/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

12. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Jānis Vādots (1979), valodnieks, Ventspils Augstskolas asociētais profesors un dzejnieks

Raksta „Latviešu valodas lielais gadsimts” fragments

Latviešu valoda ir sena, un tās saglabātie senākie rakstveida teksti iesniedzas tālajā 16. gadsimtā. 1638. gadā Georgs Mancelis izdod pirmo vācu-latviešu vārdnīcu, vēl pēc 50 gadiem top Ernsta Glika Bībeles tulkojums. 17. gadsimta tekstos tikai nedaudz atšķirīgā rakstībā varam lasīt arī mūsdienu latvietim saprotamus vārdus, piemēram, „rīta agrums” vai „āboliņa pļava” un joprojām lietotus sakāmvārdus (kurš putniņš agri ceļas, agri slauka deguntiņu). 18. gadsimta beigās iznāk pirmais žurnāls latviešu valodā *Latviska Gada Grāmata*. Vēl pirms tam, 1768.–1769. gadā, latviešu valodā tiek izdoti 25 izglītojošā medicīnas izdevuma *Latviešu Ārste* numuri.

Tomēr būtisks pavērsiena punkts ir 19. gadsimts, it īpaši tā otrā puse. Iespējams, var runāt arī par vēsturē zināmo „garo” 19. gadsimtu, kas gan latviešu valodas gadījumā sniegtos nevis līdz 1914. gadam, bet līdz brīvvalsts laikam 20. gadsimta 20. un 30. gados. [..]

Īpaši strauji kvalitatīvā un kvantitatīvā ziņā attīstās vārdu krājums. Latviešu valodas bagātību demonstrē, piemēram, šis teikuma fragments laikraksta *Darbs* 1875. gada 15. numurā: „drāšu strunķīši bij stiepti, spiceti, līdzināti, taisnoti, caurdurti, vīlēti, apaļoti, berzti, puliereti, zortiereti, apzeltiti, skaitīti un pēdīgi papīri iepakati.” [..]

Latviešu valodas un kultūras „sprādziens” notiek apstākļos, kad pat vārdiem „dzimtene” un „tēvija” vēl ir pavisam cita nozīme – dzimtene bieži ir cilvēka piedzimšanas un uzaugšanas vieta, bet tēvija ir Krievijas impērija (laikrakstā *Darbs* 1876. gadā lasām: „auglīga mīlestība uz dzimteni, tēva mājām un tēviju” (garumzīmju lietojums saglabāts atbilstoši oriģinālteksam)).

Spītējot apstākļiem, periodikā virmo emocionāla iestāšanās par latviešiem, kas, lai gan jau iedomājušies par savu zemi, tomēr vēl diezin vai ir nonākuši pie valstiskuma idejas. Piemēram, uz izdevuma *Pasaule un Daba* apgalvojumu „Latvieši ir bezprātīgi. Viņi kāro pēc ģimnazijām!” laikraksts *Darbs* 1875. gadā atbild: „Latvieši nekāro pēc savām (izcēlums mans) ģimnazijām un universitetēm, bet tikai pēc pilnīgākām augstām skolām.”

Periodiskajiem izdevumiem un to redaktoriem, viņu nostājai un kompetencei ir ārkārtīgi liela nozīme. Līdztekus arī mūsdienās primārajai informatīvajai un izklaidēšanas funkcijai 19. gadsimtā laikrakstos vērojama mērķtiecīga izglītošana un izskaidrošana, arī valodas, vārdu „iedzīvināšana” vispārējā aprītē un lasītājos.

Arvien aktīvāk laikrakstos publicējas nozaru lietpratēji, pirmie latviešu zinātnieki. Svarīgs faktors ir augošā izglītības kvalitāte. Atliek ieskatīties Jāņa Ilstera 1883. gada botānikas mācību grāmatā, lai apjaustu, cik nopietnā līmenī tautskolās tika apgūta botānika.

Pēc vairākiem gadsimtiem, kad, kā formulējis valodnieks Andrejs Veisbergs, rakstīt latviešu valodā nozīmē tulkot, rodas pirmie oriģināldarbi. Arī tulkojumu kvalitāte sasniedz pavisam citu līmeni.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/08/31/latviesu-valodas-lielais-gadsimts/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Par ko teksts rosina padomāt? Pamato!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

13. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Ilze Jansone (1982), rakstniece

Romāna „Laika rēķins” fragments

Cik sevi atceros, esmu knibinājusies tekstos. Varbūt tas ir no tēta, varbūt no mammas – kas to lai tagad pasaka, abi viņi labajos laikos mūždien sēdēja, papīros ierakušies, un laikam es kā jaunākā taisīju pakaļ. [..]

Sākumā tas varbūt bija mēģinājums aizbēgt no tās pasaules, kurā es atrodos, radīt jaunu, tādu, kurā saprotami ir tēli, ko esmu radījusi, un kurā saprotama sev esmu arī es pati. Izteikt to, kas rūgst pašai iekšienē, meklēt, kā to izteikt un pastāstīt. Atklāt valodas noslēpumus, izzināt to kā jūru, kas sevī slēpj tik daudz atšķirīgas dzīvības. Pārbaudīt, vai es māku valodā just un domāt, un mainīt.

Pateicoties skolotājai Lazdai, man kļuva skaidrs, ka valoda ir kas vairāk par instrumentu, par jūras dažādajām dzīvībām – tā ir un paliek esamības māja, vieta, kurā var elpot, dzīvot un, pāri visam, būt šī vārda vissvarīgākajā nozīmē. Valoda ir vienlaikus patvērums, mājas, īstenība un klātesamība, šīs četras svarīgās vietas, kurās tev ir jābūt, kurās jādzīvo, ja gribi kaut drusku būt. Vieta, kurā esi drošs un vientulis pēc definīcijas (pēc būtības – hahā!), vieta, kurā vari tikt pasargāts no liekas ļurināšanas un vistuvāko draugu ballītēm, kur vārdi tiek mētāti kā konfeti¹ dārza svētkos. Templis, kur pielūgsmes objekta īstenība ir atkarīga tikai un vienīgi no paša, kur tu vari mierīgi atļauties būt vienlaikus pats un nekas, pirmsjāņu nakšu divatne ar griezes dziesmu tuvīnajā pļavā, ceļš, kas sētin nosēts asiem oļiem un tāpēc nekad nav noejams līdz galam. Ceļš, kurā tu sagriez pēdas, lai nekad nenonāktu vārdā nenosaucamajā galamērķī.

Šķiet, ikvienā valodā, vismaz tajā niecībā, kas man zināms par četrām, ikvienā ir šis letālais galamērķis, šīs tikai divas lietas, kas gan valodiski, gan pēc būtības ir neizsakāmas – par kurām nav iespējams runāt, jo tās ir intuitīvas, nenotveramas, nojaušamas un vienlaikus nekad nerasniedzamas, kā ticība, kuru daži teologi salīdzina ar mūžīgu ceļojumu, nekad nenonākot galamērķī, – jēga ir pašā apzināšanās procesā, jēga ir ceļā, nevis sasniegumā, jēga ir bezgalīgā iešanā, vērojumā caur fotokameras samazināto, koncentrēto aci. Lēcas perspektīva uz esamību – lūk, tā varētu definēt visu, kas ir cilvēcisks.

(Pieejams: https://jaunagaita.net/jg304/JG304_Ilze%20Jansone.htm)

¹ Konfeti – mazi dažādas krāsas papīra gabaliņi, ar kuriem cits citu apber karnevālos, ballēs.

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas autora individualitāte?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

14. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Artis Svece (1970), filozofs, publicists, LU docents

Raksta „Šekspīrs un 2. termodinamikas likums” fragments

2022. gada 9. decembrī Latvijas Nacionālās bibliotēkas Ziedoņa zālē notika trešie Jāņa Stradiņa piemiņai veltītie lasījumi. [...] Lasījumus atklāja profesors Mārcis Auziņš, kurš dalījās pārdomās par eksakto un humanitāro zinātņu attiecībām, īpaši atsaucoties uz Čārlza Pērsija Snova lekciju „Divas kultūras”, ko Snovs nolasīja 1959. gada 7. maijā Kembridžā.

Snovs (1905–1980) bija prominents sava laika intelektuālis, pēc izglītības fiziķis, daudzus gadus dažādos līmeņos nodarbojies ar zinātnes administrēšanu un pārvaldīšanu, vienlaikus viņš rakstīja arī grāmatas – gan daiļliteratūru, gan biogrāfijas. [...]

Tas, par ko runā Snovs, patiesībā ir cita augstākās izglītības izpratne. Proti, augstākā izglītība nav domāta tikai politiskajai elitei, bet sabiedrības labklājības audzēšanai. Atbilstoši dabaszinātnes un tehniskās zinātnes to nodrošina nesalīdzināmi lielākā mērā nekā literārā kultūra; zinātne kalpo labklājībai, progresam un mazina nabadzību. Zinātne otro termodinamikas likumu ir svarīgāk nekā Šekspīru.

Ko lai par to saka? Pirmkārt, pilnīgi skaidrs, ka mūsdienu augstākajai izglītībai ir vairāki mērķi un tā nav domāta tikai politiskās elites audzināšanai. Mūsdienās ir vajadzīgi profesionāli dabaszinātnieki, un atbilstoši mainās arī samērs starp humanitāro, sociālo un dabaszinātņu nozīmi augstākajā izglītībā. Patiesībā arī humanitārajās zinātnēs vecie ideāli vairs nedarbojas. 19. un 20. gadsimta laikā notika visu zinātņu – arī humanitāro un sociālo – profesionalizēšanās. Arī literatūras studijas kļuva arvien specifiskākas, un to saistība ar uzdevumu – izglītēt valdniekus – arvien attāla. Vēsturnieki nevis piedāvā studentam pārdomām gadījumus iz pagātnes, bet nodarbojas ar sistēmisku pagātnes procesu izpēti. Un rodas zināmas šķēres starp šo zinātņu profesionālo līmeni un to, ko tās var dot un ko tām vajadzētu dot sabiedrībai. [...]

Tomēr ar Snova pozīciju ir būtiska problēma. Viņš nepamana un nesaprot humanitāro (un sociālo) zinātņu nozīmi. Tostarp viņš kļūdās, apgalvojot, ka „industrializācija ir vienīgā nabago cerība” (25. lpp.). Daudzi autori ir aprakstījuši, ka ar tehnoloģiskajām zināšanām vien nepietiek, lai sabiedrība uzplauktu. Efektīva, domājoša un vērtības balstīta administrācija ir tikpat svarīga. Tiesiskums ir svarīgs. Un patiešām – zinātnei un tehnoloģijām atvērta kultūra arī ir svarīga. Bez tā visa tehniskie jauninājumi beidzas ar čiku. [...] Tāpat ir jāsaprot, ka demokrātijā visi ir politiķi, arī dabaszinātnieki, un, ja sabiedrība sastāv no cilvēkiem, kuri zina otro termodinamikas likumu, bet nezina Šekspīru, tad viņi diez vai spēs pieņemt lēmumus par jautājumiem, kas skar cilvēka dzīvi visās tās izpausmēs. Politikā Šekspīrs ir svarīgāks par otro termodinamikas likumu. Kā norāda vēl viens prominents Snova lekcijas kritiķis Lainels Trillings, Snova teksts pauž dziļu vēlmi „aizmirst par politiku” – tā ir tipiska un bīstama tehnokrātu vēlme. Viņi ir pārliecināti, ka jautājumi par to, kas ir labi un kas – slikti, ko vajag sabiedrībai un ko nevajag, ir atrisināti un vajag nevis runāt, bet darīt. Vienlaikus viņi aizmirst pajautāt, ko cilvēki tiešām domā un vēlas.

Tomēr tas nenozīmē, ka ir labi nezināt otro termodinamikas likumu. Atkal – ne jau burtiskā nozīmē. Mūsdienās demokrātiskās sabiedrībās mums ir jāpieņem lēmumi par visu ko – to skaitā par jautājumiem, kuru pamatā ir zinātne. Šādu jautājumu, ņemot vērā klimata pārmaiņas, varētu kļūt arvien vairāk. Ja politiskā elite, piemēram, nesaprot, ko nozīmē zinātniskās prognozes vai statistiskie modeļi, tad mūs gaida nepatīkšanas.

(Pieejams: <https://satori.lv>, 2022)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

15. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Dagnija Dreika (1951), rakstniece

Eseja „Index librorum prohibitorum”/„Aizliegto grāmatu saraksts”

Jā, savs aizliegto grāmatu saraksts ir arī man. Tās, kuras ir muļķīgas, sarakstītas bez sirds klātbūtnes, dzimušas no tukšuma un garlaicības – no nekā, ir pilnas ar meliem un patiesības sagrozījumiem, tādēļ nespēj nenieka iemācīt, tikai iedvest netīksmi, pretīgumu un vīpsnu.

„Tādas pērk!” nav arguments, kuru vajadzētu uz klausīt. Es to nedaru. Man neiet pie sirds biznesa projekti iespaidīgos vākos, kas izskatās salkani, bet iekšpusē ir šķērmi. Mājās tos nepaturēs arī tie niekcalbji, kas ziņkāres dēļ iegādājušies.

Ir grāmatas, kurām vispār nebūtu jābūt, tomēr šīs ir. Pārpratumi rodas vienmēr.

Vēl ir tādas, kuras izperējusi bezseguma godkāre, lai plātītos un mēģinātu iestāstīt sev, ka ir tas, kā nav. Bet – tajā arhīvā, kas sirds dziļumos, atrodams spriedums – skaidri uzrakstīts, ar zieģeļiem, neatceļams un nepārprotams, bez noilguma.

Neciešu krāsainos tirgotāju prospektus, katalogus un reklāmu saišķus, ko par varītēm kāds pūlas iestūķēt manā pastkastītē – tik daudz izniekota papīra, jaudu un velti nocirstu koku. Tikai tāpēc, lai ieskaidrotu vientiešiem, ka šiem jāskrien pēc tā, kas nemaz nav vajadzīgs.

Nolīgtu slavinātāju ordas veic savus darbiņus, palaikam pat ticot tam, ko vēstī. Viszinīgu jaunuļu sagudrojumi, kas pašiem vēlāk šķitīs muļķīgi un pretenciozi, nav jāņem vērā – teica lietpratīgs, padzīvojis aktieris, sak, laiks visu noliks pa vietām, ak jā, tas būs drīz, jo dienas aizvirpuļo kā pērnās lapas, pagaist kā aizslaucītas, aizraujot līdzi jebko, arī itin kā negrozāmo.

Nelasu tukšvārdīgo grāmatu mūmijas, no tām var inficēties ar bacīļiem, kas glabājas starp lappusēm, pret tiem zāles būs grūti atrast, jo tās vēl nav izgudrotas. Es šeit nerunāju par īstām hronikām, apskapstējušiem radurakstiem, dokumentiem un to klasiku, kas nekad nepārstās būt, bet par sacerējumiem šā vārda sliktākajā nozīmē. Izmetu atkritumu konteinerā milzīgu kopoto rakstu komplektu cietos, tumšsarkanos vākos – tas garšos žurkām, šīs vēl ilgi studēs, šaubu nav.

Ielpoju papīra smaržu – ja ož pēc liekulības, šis vēstījums nav man. Labāk lai ir pēc alus, speķa vai siļķēm, nevis pēc pieglaimības.

Putekļi uzvirpuļo un nogulst, grāmattārps nošķaudās, viņa izgrauzto eju labirintā var apmaldīties, daži tā arī dara.

(Pieejams: https://jaunagaita.net/jg303/JG303_Dreika.htm)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

16. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Iveta Kažoka (1982), domnīcas „Providus” direktore un vadošā pētniece

Raksta „Kad cilvēcei vairs nebūs darba” (2023) fragments

Par dokumentālo filmu „Pēc darba” („After Work”, rež. Ēriks Gandīni)

Laikmetā, kad mākslīgā intelekta radītais pārmaiņu vilnis draud iznīcināt sabiedrisku vajadzību pēc cilvēka darba, silti iesaku noskatīties režisora Ērika Gandīni dokumentālo filmu „Pēc darba” („After work”).

Filmu veido daudzi un dažādi, gandrīz vai nejauši videofragmenti ar it kā caurvijošu sižeta līniju. Ja kaut kas šiem fragmentiņiem kopīgs, tā ir saistība ar diviem jautājumiem: 1) kādēļ cilvēks strādā? 2) ko cilvēks darītu, ja darba vairs nebūtu?

Kādēļ cilvēks strādā?

81 minūti garajā filmā ir daudz cilvēkstāstu, dažādu kultūras kontekstu un plašs spektrs ar atšķirīgiem sociālekonomiskajiem apstākļiem. Piemēram, korejiešu seniors, kurš nemitīgi strādā, miegam atvēlot tikai piecas stundas. Vai itāļu dāma, kura nestrādā algotu darbu, jo viņas ģimene ir ļoti turīga, bet tas viņai netraucē visu dienu pavadīt nemitīgā rosībā.[..] Tāpat kaut kur fonā ir mūsdienu verga darbu darītāji bagātajās Tuvo Austrumu valstīs, Dienvideiropas nestrādājošā jaunatne un arī cilvēki, kuri vēlētos strādāt, bet viņu sabiedrībās darbu nav. Gadās arī daži laimīgi eksemplāri, kuriem darbs ir hobijs.

Vērojot šīs dažādās dzīves, ātri nonāc pie atziņas, ka universālu atbilžu te nebūs. Iemesli tam, kādēļ cilvēks strādā, atšķiras un ir atkarīgi no tā, kas šis cilvēks ir, kur dzīvo, kādi ir viņa apstākļi un cik daudz (vai maz) viņam dzīvē paveicies.

Ko tad, ja darba vairs nebūs?

Filmas otrais jautājums – ko cilvēks darītu, ja darba vairs nebūtu? – daudzās profesijās var kļūt par visai drīzu realitāti. Filmā Īlons Maski un citi mūsdienu tehnosabiedrības praviēši nedaudz iezīmē nākotni. Tātad mākslīgais intelekts labāk programmēs, veidos kvalitatīvākus līgumus, veidos un ieskaņos pārliecinošākas prezentācijas, organizēs mārketinga kampaņas, konsultēs klientus un pacientus, veiks visdažādākos inženiertehniskos aprēķinus, veidos filmas un to sižetus, rakstīs viskvalitatīvākos tekstus, pieņems labus biznesa lēmumus. [..] Turklāt tādā kvalitātē, ka cilvēka iesaiste šajā procesā būs dārga un samērā riskanta luksusa lieta, noteikti ne nepieciešamība.

Ko darīt cilvēkam, cilvēcei jaunajos apstākļos? Filma nedod atbildi uz šo jautājumu, bet tās fragmentētajā struktūrā pazib stāsts par to, kā teorētiski varētu izskatīties nākotne. Proti, Kuveita. Viena no Tuvo Austrumu valstīm, kas ieguvusi milzīgas bagātības, pateicoties naftai. Ar šīm bagātībām pietiek, lai visiem Kuveitas pilsoņiem būtu augsts labklājības līmenis. Tādēļ... tiek izdomāti nevajadzīgi darbi valsts pārvaldē. Pienākumi, ar kuriem varētu tikt galā viens cilvēks, tiek uzticēti 20. Visiem tiek maksātas pieklājīgas algas. Piemēram, kādai no filmas varonēm mēnesī ir jānosūta viena vēstule. Pārējo laiku var pavadīt pēc saviem ieskatiem, skatoties filmas, lasot grāmatas vai vienkārši pļāpājot ar kolēģiem.

Diezgan liela ir iespēja, ka mākslīgā intelekta tehnoloģijas nesīs tādu produktivitātes pieaugumu, ka arī citas valstis sasniegs vai pārsniegs Kuveitas un citu naftas zemju bagātības. Kā šīs bagātības sadalīt sabiedrībā, kur pēc cilvēka darba nav īpašas vajadzības? Filmā vairākas reizes uzpeld un aizpeld ideja par universālo pamatienākumu – priekšlikumu katram cilvēkam bez nosacījumiem piešķirt dzīvošanai pietiekamus resursus tādēļ vien, ka viņš ir cilvēks. Filmā izskan dažādi viedokļi: sākot no tā, ka šāda mehānisma ieviešana ir neizbēgama, līdz tam, ka tas būtu amorāli un sabiedriski kaitīgi.

(Pieejams: <https://satori.lv/article/kad-cilvecei-vairs-nebus-darba>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autori?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

17. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Guntis Berelis (1961), literatūrkritiķis un rakstnieks

Romāna „Ugunīgi vēši ar zelta ragiem” fragments

Stāsts par Eduardu Bīskapu sākās astoņdesmito gadu otrajā pusē. Reiz, Misiņa bibliotēkā – tolaik tā vēl atradās Skolas ielā – šķirstīdams trīsdesmito gadu „Atpūtas”, nejauši uzgāju atvērumu, nodēvētu par „Mūsu dzejas cerību lauku”. [..]

Un, lūk: „Mūsu dzejas cerību laukā” starp man pavisam nezināmajiem rakstniekiem bija arī jaunais dzejnieks Eduards Bišops.

Fotoattēlā – gludi skūts jauns kungs nolaizītā frizūrā, profilā sagriezies, savu dižciltīgo degunu augstprātīgi paslējis, ārkārtīgi izteiksmīgi raugās nez kādos viņam vien zināmos esamības bezdibeņos. Angliskajam uzvārdam īsti piedienīgs dendija profils, es pat teiktu, ka šis Bišops pārāk izskatījās pēc dendija, lai viņu varētu uztvert nopietni. Iedomāsimies – galīgi nepoētiskais Čaka plikais pauris – un viņam blakus tips, kam bezmaz uz pieres uzrakstīts, ka viņš ir dzimis dzejnieks. Taisnību sakot, „Mūsu dzejas cerību lauka” pasjansā Bišops manu skatienu piesaistīja tikai ar savu degunu. Sevī nospriedu, ka tā tad arī bijusi viņa vienīgā oriģinalitātes izpausme, jo nākamajā lappusē lasāmajā Bišopa teksta paraugā – tur bija nodrukāts pa vienam dzejolim no katra autora – nekādas īpašās literārās kvalitātes man neizdevās ieraudzīt. Kaut kas par krogus vijolnieku, tūkstošgalvainu grūtsirdības čūsku un asinīm vīna kausā. Dzejā cerību vienmēr daudz, bet parasti vien retā pārtop tiešāmībā. Nospriedu, ka Bišops bijis viens no tiem jaunajiem dzejniekiem, kas ar pirmo piegājieni sarīmējis dažus itin pieņemamus pantus, izcilā šnobeļa un kaut kādu bohēmisku izdarību dēļ izpelnījis redaktora uzmanību, bet pēc tam pievērsies kādai lietderīgākai nodarbei. Nu, varbūt nodrukājis vēl kādus padsmiņus dzejoļus, degunu augstāk paslējis, klīdis pa literātu un mākslinieku iecienītajiem krogiem; kas zina, varbūt pat Sudrabkalns pateicis kādu labu vārdu, tomēr ticamāk, ka Andrejs Upīts iebakstījis ar savu ušņu duramo, – Upītim ļoti patika nolaist lieko tvaiku šādiem dekadentiskiem jaunuļiem. Un tā nu dendijs Bišops sadāvinājis savas dzejas radniekiem un pazīstamām jaunkundzēm, bet pēc tam pačibējis kaut kur literatūrvēstures aizkrāsnē. Vai mazums šādu gadījumu.

Visticamāk, Bišopu es būtu aizmirsis, ja vien pāris nedēļu vēlāk antikvariātā – tolaik tas atradās uz Ļeņina un Dzirnau ielas stūra – neuzraktu mazu brošūriņu plānos, brūnganos vākos. Eduards Bīskaps „Golgātas gurdenums”, 24 lappuses, uz vāka maza vinjete, nav minēts nedz izdošanas gads, nedz izdevniecība, cena – pusotrs rublis. Bīskapa vārds man izteica pliku neko, es jau noliku brošūriņu atpakaļ plauktā, kad manu uzmanību piesaistīja vinjete. Stilizēts jaunekļa profils liliju ietvarā; profilam – aizdomīgi pazīstams knābis. Arī poza – izsmējīgi atpakaļ atmetā galva, it kā šis Bīskaps uz visu pasauli raudzītos no augšas, – likās jau kaut kur manīta. Eduards Bīskaps. It kā dzirdēts, it kā ne... Atšķiru vajā – un jau pirmajā lappusē lasu rīmes par asinīm vīna kausā... Sasodīts, Bišops! Nu, kā tad, ka Bišops! Latvīskojies Bišops! Tak tomēr dekadentiskais jaunulis izcirtis savu pirmo grāmateli, kas zina, kādai sirmai kundzītei vēl tagad mājās mētājas ar priekšlapā ierakstītu vēstījumu! Pēkšņi pamanīju, ka no pirmā acu uzmetiena papliekanajai ziņģei – kurš jauns dzejnieks gan tolaik neapcerēja vīnu un krogu? – ir arī dibenplāns, tāds skaists mājiens uz kristiešu vajāšanām senajā Romā – sentimentālais krogus vijolnieks, blenzdams asinssarkanajā vīna kausā, sevī prāto par skaisto Cecīliju, kas viņam asociējas ar bārdāmu, bet vienlaikus, spriežot pēc konteksta, nevarētu būt nekas cits kā svētā mocekļa Cecīlija, pie kuras kapa Romas katakombās, starp citu, es nofotografējos. Vai tu redzējies, dekadents Bišops rādās itin izglītots!

(Berelis, G. „Ugunīgi vēši ar zelta ragiem”. Rīga: „Dienas Grāmata”, 2007)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Par ko teksts rosina padomāt?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

18. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Andrejs Veisbergs (1960), valodnieks un tulkotājs, Latvijas Universitātes profesors

Raksta „Latvietis tulko” fragments

Latviešu tulkojumu apjoms, kas vienmēr ir pārsniedzis oriģinālliteratūras apjomu (izņemot dzejā), ir noteicis un atspoguļojis valodas vidi, valodas pārmaiņas un attīstību. Turklāt pirmos 300 gadus rakstīti latviski nozīmē tulkot latviski. Arī nacionālā literatūra lielā mērā top uz tulkojumu pamata, proti, topošie latviešu autori paši tulko un iespaidojas, izkopj žānrus un stilus, imitē ārzemju literatūras paraugus. Līdz 19. gadsimta vidum tulkojumu teksti valodas lietojuma ziņā stipri atšķiras no zemnieku valodas (cik vispār par to varam spriest). Taču 19. gadsimta vidū, kad modē nāk Anša Leitāna sentimentālie stāsti, kas lielākoties ir vācu tulkojumi, lokalizējumi un pārcēlumi, valoda tuvinās tautiskajai valodai, tā kļūst skaidrāka un vijīgāka.

Savukārt gadsimta beigās tulkojumu jomā notiek jauns pavērsiens – attālināšanās no lokalizācijas (tā saglabājas bērnu literatūrā un spēļu lugās) un mēģinājumi gan tulkot t. s. augsto kultūru, gan lasītājiem piedāvāt lasāmvielu, ko varētu dēvēt par agrīno bulvārliteratūru – piedzīvojumu stāstus un romānus. Tomēr tā vēl nav īstā sēnalu literatūra, kas izvēršas 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs. Tulkošanā priekšroka tiek dota visai precīzam tulkojumam ar skaidrojumiem, apzinātai svešādošanai, svešu reāliju ieviešanai un skaidrošanai. Tulkojumi kļūst arvien tuvāki oriģinālam (lai arī tajos ir greizumi un neprecizitātes), bet arī burtiskāki, pastiprināti ieplūst svešvalodu elementi. Turklāt jāņem vērā rusifikācijas izvēršanās, kas nozīmē nu jau divu dominējošu svešvalodu spiedienu. Tādējādi valodā vienlaikus izpaužas divas pretējas tendences – no vienas puses, tiek mēģināts atbrīvot no ģermānismiem, kuplināt ar jauniem latviešu vārdiem (Jura Alunāna un Ata Kronvalda tradīcija); no otras puses, tajā ieplūst milzīgs daudzums internacionālismu un aizguvumu.

19. gadsimta beigās latviešu valodā sāk parādīties nozīmīgi klasiskās literatūras, arī tā laika labāko rakstnieku darbu latviskojumi. Jaunlatviešu sētā doma par cittautu pieredzes izmantošanu latviešu nācijas izaugsmē veicina arvien plašāku tulkojumu klāstu. Laikraksts *Dienas Lapa* 1888. gadā uzsver: „Mums jāmācās, jāstiprinājas vēl pie citiem, lai pēcāk varētu paši savu tautisku rakstniecības ēku uzcelt. Tā tas gājis un iet pie visām tautām pasaulē. Ir kociņam jaunam piesprauž atspaidu – tik vēlāk viņš stāv stipri uz savām pašā kājām.” (Nr. 215)

Paralēli literatūras valodai nopietnu attīstību 19. gadsimta beigās piedzīvoja lietišķā, tajā skaitā juridiskā valoda. [..]

Likumu tulkošanu sākumā veic Bīlenšteins ar Andreju Stērsti kā palīgu jeb „melnā darba” veicēju, bet abiem speciālistiem rodas arvien vairāk nesaskaņu un ir grūti sastrādāties. Vēlāk, pēc Stērstes negatīvās recenzijas un sava varianta piedāvājuma, komisija lemj, ka Stērstes piedāvājums ir labāks, un viņa tulkojumā 1889. gadā iznāk *Keizara Aleksandra II Tiesu ustavi*.

Bīlenšteins atbilstoši savai izpratnei par latviešu valodas attīstības stadiju un tās ierobežoto nākotnes potenciālu nevēlas pieņemt un „fabricēt” jaunus vārdus. Tulkojumā viņš burtiskā veidā pārcēlis vācu un krievu tekstu veclatviešu un tautiskās valodas sapludinājumā, kas nereti raisa neskaidrības un jucekli. Daudzviet atbilstoši vācu konstrukcijām viņš lieto izvērstas frāzes. Bīlenšteina uzskatos latviešu valodai nav iedomājama nopietnas juridiskās valodas nākotne. Savukārt Stērstes tulkojumā, kurā arī jaušama citvalodu ietekme un netīkami aizguvumi, piemēram, *ustavs, pošļina*, tomēr piedāvāti vārdi un jaunvārdi, kas ir elastīgāki un uz nākotni orientēti. Salīdzinājumam Stērstes un Bīlenšteina terminoloģija: *viltošana* – falšu taisīšana, *pavēste* – aicināšanas zīme, *apsūdžība* – teikšana par vainīgu, *zvērēsts* – zvērējami vārdi, *noziegums* – grēka darbs, *apžēlošana* – strāpes pavisam atlaišana, *cietušais* – apskādētais, *mēģinājums* – raudzīšana.

Ar krievu likumu tulkošanu profesionāli nodarbojās arī rakstnieks, publicists un advokāts Māteru Juris, kas daudz rakstījis par valodas jautājumiem. Gandrīz 1000 lappušu biezās *Vidzemes un Kurzemes privāttiesību likumu grāmatas* (1885) tulkojumā viņš darinājis terminus „aizdevums”, „darījums”, „īres līgums”, „reālnasta”, „tiesībnieks”, „tapinājums”. Māteru Juris arī vadīja laikrakstu *Baltijas Zemkopis* un nedēļas (!) laikrakstu *Tiesu Vēstnesis*. To izdodot, viņš nonāk parādos un cietumā tulko likumus.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/06/28/latvietis-tulko/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

19. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Guntis Zariņš (1926–1965), rakstnieks

Novēle „Logs”

Pirmais, ko viņš ieraudzīja, bija logs. Neliels gabals debesu un viens balts mākonis. Saule satinusies dzelzs restēs.

Logs! Kad viņš pirmo reizi bija ieraudzījis logu? Kā no tumšas miglas izauga neskaidras, biedējošas skaņas. Gaismas plankumi kā pirms nemaņas dejoja acu priekšā. Viņš nebija spējis redzēt logu, bet viņš sajuta, ka viņu atrāva no patīkamā siltuma, un starp viņu un šo siltumu nolaidās auksta, caurspīdīga siena.

Liels cerīgu krūms. Smaržoja. Pilns ziedu. Tikko bija lijis, un uz loga riņķoja muša. Vēlējās tikt ārā. Pagalmā iebrauca automašīna. Pie durvīm vīri ar sarkanām zvaigznēm pierē. Abi ar tēvu un mušu viņi bija izbēguši caur logu. Skrējuši pāri laukam. Kājas ķērās labībā. – Tēvs krita. Klusēdams viņš bija raudzījies acīs – ko cilvēki sauc par dvēseles logiem – tās bija kļuvušas miglainas kā no ciešanu tvaikiem. Tad aukstas, nekustīgas, pārvilkta cietu, caurspīdīgu pārvalku – nāvi. Cik gadu viņam toreiz bija? Trīspadsmit? Varbūt drusku vairāk.

Vilciens logs. Garām slīdēja viena aina pēc otras. Vagons pilns jauniem zēniem. Viņi dziedāja. Viņi smējās. Ārā bija rudens. Ceļi pilni bēgļiem. Noguruši. Izmisuši. Bez ceļa mērķa. Viņi brauca pretim ienaidniekam. Domāja – uzvarām, bet ar dziesmām un smiekliem mēģināja padzīt bailes.

Vai tas bija bijis debesu logs, ko viņš bija redzējis? Asiņaina gaisma. Elles ugunis krūtīs. Desmitkārtīga saule uz pieres. Logs atvērās. Ieplūda vēss vējš. Ar zemes smaržu. Ar dzīvību katrā vēsmā. Auksta roka uz pieres. Miegs. Šūpošanās bezgaisa telpā. Sāpes un piederēšana visumam – vai tas bija bijis debesu logs?

Jūras tālums. Jūras plašums. Apaļš logs ar biezu, zaļu stiklu. Mašīnu lēnā balss. Neskaitāmu cilvēku balsis. Jūra – sāļa un skarba. Atkal elpoja bailes. Kaut kur dziļumos slēpa ienaidnieku, kuru nekad neredzēja. Viss pagāja, un loga priekšā izauga ēkas. Ielas. Metāla milzeņi. Cilvēki.

Un tad?

Logi bez stikliem. Degošas ielas. Asiņainas rokas turējās pie dzīvības. Apdegušas rokas aizsedza acis. Pilsēta dega. Pilsēta mira. Naidā atvērtas mutes elpoja nāvi. Putekļi. Dūmi. Liesmas. Nāve vai gūsts...

Dzelonstieplu žogi. Viens vienīgs aizrestots logs. Grīļojošs ģindenis. Kauli turēja gūstā izvarotu dvēseli. Aiz žoga ritēja dzīve. Aiz loga bija brīvība. Murgs. Cilvēkus – vai tie vairs bija cilvēki? Veda projām. Kur? Neviens nedrīkstēja jautāt. Nevienam nekā neteica. Cilvēks gribēja mirt. Cilvēks nedrīkstēja mirt.

Atkal vagona logs. Riteņu vientuļais raksts. Bez sākuma un beigām. Viņi beidzot brauca pretim nāvei – bet ne pašu izraudzītai, pašu pieņemtai. Pēdējā brīvība bija atņemta. Brīvība mirt. Vagona logam priekšā dzelondrātis. Pirksti asiņo. Lai!

Telpā, kura viņš pavadīja diennakti, nebija logu. Balta gaisma. Baltas sienas. Griezīga balss. Vientuļa. Bez pārtraukuma. Katru minūti. Katru stundu. Bez mitas. Tad asas, griezīgas sāpes. Tumsa.

Pirmais, ko viņš ieraudzīja, bija logs. Saule satinusies loga režģos. Mazs gabaliņš debesu, un viens balts mākonis. Viņam bija piedāvāta dzīvība. Viņš drīkstēja dzīvot un raudzīties uz īstenu, brīvu dzīvi – caur aizrestotu logu, bet viņš to nevēlējās. Viņš gribēja redzēt plašas, brīvas debesis, kurās kā dzeju vārdi skrēja putni.

Aiz durvīm noskanēja soļi. Durvis atvērās. Cietumnieks piecēlās. Skatījās uz logu. Pēdējo reizi – kā zirnekļa tīkls. Kā stikls no dzimšanas brīža. Lepni viņš gāja uz durvju pusi. Neviena roka viņam nepieskārs. Viņš bija izvēlējies brīvību. Ultimāta brīvību. Viņš gāja pretim dzīvei, kurā nebija logu.

Logs raudzījās tukšā telpā. Saule atraisījās no loga režģiem. Mākonis aizsedza debesis. Ārā noskanēja šāviens.

Kā no tumšas miglas izauga neskaidras, biedējošas skaņas. Gaismu plankumi kā pirms nemaņas dejoja acu priekšā. Starp viņu un saules siltumu nolaidās neredzama siena.

(Pieejams: https://jaunagaita.net/jg31/JG31_Zarins.htm)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

20. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Anda Rožukalne (1965), RSU profesore

Raksta „Vai žurnālisti var rosināt sociālu problēmu risinājumu?” fragments

Informēt par sociālajām problēmām medijos – bēgļi, invaliditāte, cilvēku tirdzniecība, garīgās veselības traucējumi, aizskaroša uzvedība, ar piederību noteikta vecuma grupai saistīta diskriminācija un neiecietība (*eidžisms*), nabadzība, cilvēku ar invaliditāti bezdarbs, bruņoti konflikti u. c. – ir ļoti būtiski. Latvijā viens no sociālās žurnālistikas veiksmes stāstiem ir projekts „Sistēmas bērni”, jo tas pievērsa politiku uzmanību iepriekš neuzdotam un medijos neapspriestam jautājumam – vai Latvijā iespējams likvidēt bērnumamus? Tas bija ļoti nopietns pavērsiens sociālo problēmu izpratnē, jo rūpējās ne vien par bez vecāku apgādības palikušu bērnu un jauniešu stāvokļa uzlabošanu, bet piedāvāja pilnīgi jaunu skatījumu uz sabiedrības iespējām risināt šīs problēmas.

Bet kā stāstīt par tēmām, par kurām nav zināšanu, saglabājot dziļumu un objektivitāti?

Mediju satura pētījumi rāda arī problēmas mediju pusē, kad pašu žurnālistu aizspriedumi vai sabiedrībā esoši stereotipi ilgākā laikā var radīt neatbilstošu priekšstatu par sociālu problēmu mērogu vai sabiedrības grupu, kas raksturota kontekstā ar sociālajām problēmām. Secinājumi par mediju ietekmi uz sociālajiem jautājumiem ir pretrunīgi – mediju darbs var veicināt nozīmīgu problēmu risinājumu, bet reizēm mediju uzmanība var problēmas padziļināt.

Sociālās problēmas ir apstākļi vai uzvedība, kas negatīvi ietekmē lielu cilvēku skaitu, tāpēc svarīga to analīze, iespēja cilvēkiem kritiski novērtēt sociālās problēmas. Pretējā gadījumā ar sabiedrību būs viegli manipulēt un to ietekmēt, izmantojot bailes, līdzjūtību un sašutumu, radot pretrunīgus rezultātus.

Pēdējos gados arī Latvijā mediji ir centušies pievērst uzmanību vardarbībai ģimenē un tās sociālajām, tiesiskajām, politiskajām sekām. Šī tēma ASV aktualizēta jau 20. gs. 70. gados, kad sievietes tiesību aktīvistu centās pārliecināt sabiedrību, ka intīmo partneru vardarbība ir jāuztver kā sociāla problēma. Iepriekš mediji nepievērsa uzmanību vardarbībai ģimenē. Policija un sociālie dienesti to lielākoties uztvēra kā privātu jautājumu. Sievietes tiesību aizstāvju kustība, kurā iesaistījās cietušās sievietes, palielināja izpratni par to, ka vardarbība ģimenē attiecas uz visu sabiedrību.

Mediju satura pētījumi rāda, cik svarīgi ir tas, kā publiski tiek nosaukta un aprakstīta vardarbība ģimenē. Piemēram, rakstos, kuros bija minēts „sadzīves strīds”, ne vienmēr konkrētais notikums tika aprakstīts kā sociāla problēma, lai gan, piemēram, tika detalizēti atainoti, ka upuris un vainīgais dzīvoja kopā, viņiem bija romantiskas attiecības. Savukārt mediji, kas vardarbību definēja kā sociālu problēmu, biežāk izmantoja terminus, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, kā arī problēmas raksturošanai izmantoja papildu avotus – ekspertus vai advokātus, dažkārt arī cietušos jeb upurus. Tādējādi tika secināts, ka sievietes slepkavības, kas notikušas ģimenes konfliktu kontekstā, dažkārt medijos ierāmētas kā sociāla problēma, bet tas nav darīts visos gadījumos.

Tāpēc sociālo problēmu atspoguļojumā žurnālistiem tiek ieteikts pievērst uzmanību tam, cik skaidri ir definēta konkrētā problēma un kādi statistikas dati palīdz to novērtēt. Tas ir īpaši svarīgi, piemēram, vēstot par apšaudēm skolās. Šādas ziņas rada ne vien milzīgu stresu konkrētās kopienās, bet arī plašas sociāli politiskas diskusijas. Tāpēc precīza un datu balstīta žurnālistika palīdz novērtēt, kad runa ir par jaunu problēmu vai jārisina sen samilzusi problēma. Mediju spējai noteikt, kā sociālie jautājumi tiek pasniegti sabiedrībai un kā sabiedrība to saprot, ir būtiska ietekme uz veidu, kādā cilvēki reaģēs uz to atspoguļojumu.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/arpus-etera/arpus-etera/20.10.2023-cilveku-bedas-medijos-riski-un-etika.a528069/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

21. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Rūdolfis Blaumanis (1863–1908), rakstnieks, dramaturgs

Noveles „Purva bridējs” (1898) fragments

Kad Kristīne iegāja „otrā galda” ēdamistabā, kura atradās blakus muižas ķēķim, kučiers jau sēdēja un ēda. Edgars stāvēja durvīs, kas veda saimnieces istabā, un sarunājās ar sirmo saimnieci. Kristīni pamanījis, viņš ātri apgriezās, piegāja pie galda un gribēja kučieram līdzās nosēsties. Bet, redzēdams, ka Kristīnei nebija kur sēdēt, viņš iesteidzās saimnieces istabā un iznesa no tās krēslu.

„Ko nu... es jau gan pate...” viņa sajukuse nomurmināja un apsēdās. Varēja manīt no viņas sakniebtām lūpām un drusku steidzīgās rīkošanās ar telēķi, ka viņa negribēja nosarkt. Arī Edgars apsēdās. Mierīgi viņš sev uzlēja zupu uz telēķa un ēda, nevienā neskatīdamies. Pret loga plauktu atspiedies, stāvēja sulainis un smīnēja.

„Edgar,” viņš pēc brīža sacīja, „man barons tev kaut ko lika teikt.”

„Ko tad?” Edgars īsi un nelaipni prasīja.

„Es nezinu, vai tu vēlēsies, ka dāmu ausis...”

„Kādas dāmu ausis!” puisis tikpat nelaipni iesaucās, un zibens iz viņa lielajām tumšzilām acīm ķēra sulaini. „Ja tev ir kas ko teikt, tad saki, bet neblēņojies.”

„Labi, labi! Teikšu, teikšu! Tikai neerrojies tūlīn, es neesmu vainīgs, ka tu pagājušā naktī tik maz esi gulējis. Barons tev liek sacīt, lai tu turpmāk uzvedoties drusku klusāk.”

„Kur un kādā reizē tad esmu trokšņojis?”

„Seitan, kavaliera amatu izpildot, ne. Bet tu sitot stalla durvis par daudz stipri un rībinot tā arī muižas kunga meitu istabas logu, ka cienīgā nemaz nevarot dabūt aizmigt. Pat vienu rūti pagājušā naktī esot izsitīs.”

Dziļa dusmu krunka parādījās uz Edgara bālās pieres, un viņa mazā, smailā deguna nāsis sāka drebēt.

[..]

Iestājās klusums, kurā tikai karošu, dakšīņu, nažu un telēķu skanēšana bij dzirdama. It sevišķi stipri dārdēja Edgara telēķis.

„Lēnāk, lēnāk, tev tak liek klusāk uzvesties,” kučiers savā mīkstā balsī jokojās.

„Ka t' nedabū pa kaklu!” Edgars klusām, bet pikti atbildēja, aizstūma tukšo telēķi spēji projām un piecēlās. Viņš iegāja saimnieces istabā, kur viņu laipni dzirdēja sakām: „Pateicos, Asta madām!” – un tad viņš stingriem soļiem pietvīkušo ģīmi lepni pacēlis, izgāja ķēķī un no turienes ārā.

„Laimīgs cilvēks, kas par saviem stīķiem uz citiem var dusmoties,” sulainis nosmējās.

„Ko mācītājs jaunu no kanceles sludināja?” kučiers vaicāja, kuram par šo lietu laikam likās diezgan runāts, un piegriezta Kristīnei galvu.

„Viņš uzsauca pirmo reizi Maz-Krauklēnu Augustu.”

„Un tas bija viss?”

„Jā, jūs jau prasījāt pēc jauna. Dievvārdi bij tie paši vecie,” Kristīne mierīgi atbildēja.

Kučiers vēla pāri balsienu pa muti, bet tie negribēja savienoties vārdos, un viņš nopūtās.

„Ak, ak sulain, kad mēs tik tāļu būsīm kā Maz-Krauklēns!” viņš tad jokodamies nogaudās.

„Tik tāļu kā Maz-Krauklēns mēs jau nākamā svētdienā varam būt,” sulainis atbildēja. „Viņa jau esot ļoti nabaga.”

„Bet viņš mīlo viņu un viņa viņu,” Kristīne piebilda. „Vai jūs domājat, ka katrs nabaga skuķis, kuru jūs ar savu patikšanu pagodinātu, jau tūlīn teiktu „jā”!”

„Tiesa gan,” kučiers ar savu saldāko balsi apstiprināja. „Vai tu domā, ka Kristīne pie manis nāktu, ja es viņu bildinātu? Es būtu par velti pieklauvējis.”

Kristīne uzmeta runātājam lepnu mirkli. Viņa zināja, ka kučiers jokojas, bet viņai tomēr šie vārdi riebās.

„Par velti gan,” viņa atbildēja un nevarēja balsi tā novaldīt, ka tā neskanētu nicinoši. „Par velti gan,” viņa atkārtoja un piecēlās.

Tad viņa iegāja saimnieces istabā, durvis aiz sevis aizvērdama.

Kučiers palika vēl brīdi sēdot, noglaudīja vairāk reizi savu lielo bārdi un ģurdēja: „Tjā.”

„T-jā!” atskanēja zobgalīga atbalss no loga. Sulainis pārlika vienu kāju pār otru, bungoja jautri uz loga plaukta, skatījās kučierā un smīnēja.

(Blaumanis, R. „Purva bridējs”. Rīga: Valters un Rapa, 1933)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!

2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!

3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

22. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Raksta „Sociālā kampaņā „Iekāp otra korpēs!” aicina atbalstīt cilvēkus ar invaliditāti un bērnus bez vecāku gādības” (2023) fragments

Katrs no mums ir unikāls. Tikai iekāpjot otra korpēs, spējam saskatīt līdzības arī cilvēkos, kuru izskats vai uzvedība pirmajā brīdī var šķist nesaprotama vai svešāda. Tikai izprotot un pieņemot, mēs veidojam sabiedrību iekļaujošāku. Lai mazinātu aizspriedumus un kliedētu stereotipus par cilvēkiem ar garīga rakstura un funkcionāliem traucējumiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, Labklājības ministrija īsteno sociālo kampaņu „Iekāp otra korpēs!”. Tāpēc 15. septembrī notiks „Dažādo korpju diena”, kad visi Latvijas iedzīvotāji aicināti simboliski paust atbalstu, katrā kājā velkot atšķirīgu apavu.

Lai gan 93% respondentu vārdos atbalsta ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu iekļaušanu sabiedrībā, katrs ceturtais respondents vēl joprojām piekrīt apgalvojumam, ka bērni ārpusģimenes aprūpē lielākoties ir ar garīga rakstura traucējumiem. 27% respondentu tikai daļēji atbalsta bērnu ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušanu sabiedrībā un dzīvi ārpus aprūpes institūcijām. Savukārt pieaugušo ar garīga rakstura traucējumiem iekļaušanu sabiedrībā pilnībā vai daļēji neatbalsta katrs piektais respondents. Tas parāda, ka stereotipu varā vēl dzīvo liela daļa sabiedrības.

Neizpratne, aizspriedumi un no tā izrietošā noraidošā sabiedrības attieksme ir lielākā barjera cilvēku ar invaliditāti dzīvei ārpus institūcijām un arī pašas sabiedrības attīstībai – tā liek justies nepilnvērtīgiem un nereti veicina pašizolāciju. Lai atbalstītu bērnus ar funkcionāliem traucējumiem un viņu ģimenes, cilvēkus ar garīga rakstura traucējumiem un bez vecāku gādības palikušos bērnus, veicinot viņu pieņemšanu sabiedrībā, Labklājības ministrija īsteno kampaņu, kurā aicina „iekāpt otra korpēs” jeb iejusties otra cilvēka situācijā, pirms atstumt un novērsties.

„Stereotipi un iesakņojušies priekšstati vienam par otru traucē veidot iekļaujošu un savstarpēji cienošu sabiedrību. Ar skaidrojošu un izglītojošu darbu varam panākt daudz – pieņemošākus un drošākus līdzcilvēkus, harmoniskāku sabiedrību. Pamanīt, ieklausīties un saredzēt, ka starp mums ir cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem, bērni ar invaliditāti un ārpusģimenes aprūpē esošie bērni, kuri jūt, mīl, priecājas un pārdzīvo tieši tāpat kā ikviens cilvēks. Aicinu spert pirmo soli un iekāpt otra korpēs, paužot atbalstu iekļaušanai sabiedrībai, jo dažādībā ir milzīgs spēks,” saka Evika Siliņa, tolaik labklājības ministre.

Lai palīdzētu ātrāk pārvarēt šķēršļus, kas traucē attīstīt iekļaujošu sabiedrību, ar Eiropas Savienības fondu finansiālu atbalstu Latvijā tiek īstenoti deinstitucionalizācijas projekti, kuros daudzās vietās Latvijā ir un tiek veidotas jaunas, cilvēku vajadzībām daudz atbilstošākas pakalpojumu sniegšanas vietas un tiek sniegti pakalpojumi, kas paver iespēju cilvēkiem ar īpašām vajadzībām un arī bērniem, kas ir spiesti dzīvot ārpusģimenes aprūpē, integrēties sabiedrībā.

Eiropas Komisijas pārstāvniecības vadītāja Zane Petre: *„Par spīti tam, ka Eiropas Savienība ievieš neskaitāmus pasākumus, lai panāktu sociālo taisnīgumu un veidotu iekļaujošu vidi ikvienam, joprojām daudzi miljoni eiropiešu, to skaitā bērni un jaunieši, saskaras ar izaicinājumiem, kas saistīti ar nabadzības risku, sociālo izslēgšanu, invaliditātes radītām iekļaušanas problēmām un arī diskrimināciju. [...] Ikvienam jābūt iespējai saņemt cieņpilnu atbalstu, nepieciešamos pakalpojumus, izmantot darba un sociālās iespējas, būt sociāli pieņemtam. Eiropas Savienības atbalsts un kopējās iniciatīvas sociālajā jomā turpināsies, taču mums jāsaprot, ka stipru Eiropu veido tās cilvēki. Katrs no mums ir būtisks „sestais spēlētājs” ceļā uz uzvarām sociālajā jomā – tas, cik atvērti ir mūsu prāti un vide dažādajam, atšķirīgajam un dažkārt – unikālajam; tas, cik mēs vēlamies pieņemt citādo, nenovērsties un tiešām „iekāpt otra cilvēka korpēs”.”*

(Pieejams: <https://www.apeirons.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi/personību?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

23. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Nora Ikstena (1969), rakstniece

Romāna „Mātes piens” (2015) fragments

Tā bija skaista 1977. gada vasaras diena. No rīta pēc nakts dežūras man piezvanīja mūsu galvenais ārsts un teica, ka radusies iespēja zināšanas ginekoloģijā un endokrinoloģijā papildināt Ļeņingradā. Pēc lopkautuves, kā mūsu žargonā tika dēvētas nakts dežūras ar nebeidzamo dzemdību, ķeizargriezienu, ierindas un spontāno abortu, miomu, polipu un cistu vāveres riteni, braukt uz Ļeņingradu un pievērsties zinātnei šķita neticami. Tāpēc šodien man jāaiziet tepat līdz Engelsa ielai, jāpiesakās, un ar mani nedaudz aprunāsies. Tikai formāla lieta, teica galvenais ārsts.

Mani vilināja elles priekšskambaris. Varbūt mani ielaidīs paradīzē, bet varbūt par to būs jāmaksā ar asinīm. Iestiprinājusies ar kafiju un kofeīna ampulu, es devos Engelsa ielas virzienā. Garām mūsu mājai, kur patēvs gatavoja brokastu, bet māte pina bizes manai meitai pirms skolas. Garām viņu dzīvei, kurā es neiederējos, bet kur es piemājoju kā spoks no citas pasaules, kas mani ievilka savā mistērijā aizvien dziļāk, vilināja mani savos tuneļos, solot atklāt dzīvības un nāves noslēpumu.

Tikai formāla lieta, teica galvenais ārsts. Es devos uz ēku, kuras pagrabos pavisam formāli četrus gadus pirms manas dzimšanas jaunā padomju vara nogalināja nevainīgus cilvēkus, un viņu asinis pa īpašām renēm aizplūda dzimtās pilsētas notekūdeņos. Un viņi, saspiesti mazās bezgaisa telpās ar spožu spuldzi virs galvas, gaidīja vai nu savu nāvi, vai izsūtīšanu Sibīrijas plašumos, savu vainu ne zinādami, ne saprazdami. Tādi bija laiki – noziegums bija ikdiens. Tikai formāla lieta. Man vajadzēja iziet šo elles loku. Ļeņingradā mani gaidīja jauni zinātnes atklājumi un brīvs gars, ko neatļāvās sakumpusīt, varas nospiešā Rīga.

Engelsa ielas namā kopts kungs, civilā tērpiņš, mani laipni pavadīja uz kabinetu, kurā bija tikai galds, ūdens karafe, viena glāze. Viņš sāka bez aplinkiem.

Jūs esat ļoti talantīga jauna ārste, bet jums ir sarežģīta biogrāfija. Uz maniem jautājumiem atbildiet īsi un saprotami.

– Vai jūs kādreiz satikāt savu tēvu?

– Nē.

– Vai jūs zinājāt, ka viņš bija dzimtenes nodevējs?

– Nē.

– Ja jūs to būtu zinājusi, vai jūs būtu ar viņu kontaktējusies?

– Nē.

– Vai jūsu māte jums kādreiz ir stāstījusi par savu brāli?

– Nē.

– Vai jūs zinājāt, ka Londonā viņš nodarbojās ar pretpadomju aģitāciju un propagandu?

– Nē.

– Vai jūs būtu gribējusi kādreiz viņu satikt?

– Nē.

– Ko tieši jūs domājat ar vārdiem, kas teikti tāda un tāda datuma tikos un tikos Anatomikumā, – „es vēl neesmu viņu satikusi”? Kas ir šis viņš?

– Dievs.

– Vai jūs ticat Dievam?

– Nē.

– Paldies. Mēs darīsim zināmu lēmumu par Ļeņingradas studijām jūsu galvenajam ārstam.

Pēcpusdienā man piezvanīja galvenais ārsts un apsveica ar iespēju papildināties Ļeņingradā. Stundu vēlāk mums bija jātraucas uz hipodromu, kas dega zilās liesmās. Es paspēju samest somā visādas ampulas. Es biju satraukta, tur uz vietas laikam uzvedos neadekvāti, tāpēc man iešpricēja kaut ko nomierinošu. Neko vairāk es neatceros. [...]

Vakaros mūsu istabā bija ieslēgts televizors, no kura mums krievu un latviešu valodā stāstīja, cik plaukstošā zemē mēs dzīvojam. Mātes māte no sirds dzīvoja līdzīgi mūsu lielās valsts vadītāja Leonīda Iljiča Brežņeva garajām uzrunām, bet iemesls, kāpēc viņa to darīja, bija dziļi cilvēcisks – viņa bija pārliecināta, ka Brežņevam ir ļoti sliktas zobu protēzes, un vienmēr baidījās, ka runu laikā tās neizkrīt.

(Ikstena, N. „Mātes piens”. Rīga: Dienas Grāmata, 2015)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta ietvertu problēmu!

2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?

3. Par ko teksts rosina domāt? Pamato!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

24. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Vilnis Vējš (1966), mākslas kritiķis un publicists

Raksts „Par baltu velti”

Mūziķi tradicionāli ceļ trauksmi par pārāk mazām orķestrantu algām, savukārt teātra līdzjutējus ir satraucis jautājums, vai aktieriem vajadzīgi beztermiņa līgumi ar teātriem vai pietiks ar terminētiem. Nemaz negrastos līst šajā diskusijā, mans lauciņš ir vizuālā māksla, un tajā spēles noteikumi atšķiras. Taču visai tieši neiesaistītai sabiedrībai nav ne jausmas, kādi tie ir... Zināms, izpildītājmāksla atšķiras no tās, kuru rada autori. Atceraties kovidlaiķa grūtības viņus saskaitīt un ierēdņu apjukumu, uzzinot, ka autoratlīdzību saņēmēji Latvijā parasti strādā arī par skolotājiem un apkopējām?

Latvijā ir simtiem mūziķu, kas par savu pamata darbavietu var saukt orķestrus, un teātris vispār ir mūsu viss, taču jūs būsiet pārsteigti, uzzinot, ka gleznotāji, grafiķi, tēlnieki, keramiķi, kur nu vēl instalāciju un mediju mākslinieki, nav iekļauti nevienas institūcijas algu sarakstā. Viņi, protams, strādā, viņu darbus var skatīt izstādēs, bieži vien par baltu velti (kā tas ir mākslas galerijās katru dienu un muzejos katra mēneša pēdējā svētdienā), bet atlīdzību par to viņi visbiežāk nesaņem.

Teorijā ir tā, ka dalība izstādēs vairo mākslinieka slavu un prestižu, bet par darbu samaksā gala pircējs – persona, kas vēlas pakārt virs dīvāna gleznu ar ugunīgiem magoņziediem, vai (diemžēl retos gadījumos) muzejs, kas nolēmis iekļaut kolekcijā darbu par heroisku tēmu. Praksē gan ir drusku citādi. Mākslinieki sen vairs neglezno tikai magoņziedus un sulīgus bumbierus, kas labi iederētos interjerā, bet veido visdažādākos objektus, jo slavu un prestižu vairo māksla, kuras tapšanā nav acumirkļi saskatāmi komerciāli motīvi. Turklāt netrūkst ļaužu, kas tos vēlētos aplūkot, – tas ir mīts, ka teātrus un koncertus apmeklē vairāk nekā izstādes.

Teorētiski tieši sarežģītus mākslas darbus pieprasa un iegādājas kolekcionāri, bet praksē visbiežāk – neviens, un mākslinieki paši rūpējas par to uzglabāšanu pēc izstādes beigām. Ja nu pienāk brīdis, kad tos varēs izstādīt atkārtoti... Jūs uzminējāt, šis brīdis var arī nepienākt – vai arī izrādīties visai skumīgs. Pēc mākslinieka nāves vienmēr atrodas krietns mantojums, kas dzīves laikā nav pārdots un nonāk pēcnācēju īpašumā. Tas nozīmē materiālu, darbā pavadītu laiku un, vissvarīgāk, talantu un izdomu, par kuru mākslinieks atlīdzību dzīves laikā nav saņēmis.

Es šo visu varētu nerakstīt, jo mākslas vidē nav garlaicīgākas tēmas par „finansējuma piesaisti”, bet nez kāpēc tieši vizuālās mākslas jomā tās nepieciešamība tiek apšaubīta visbiežāk. Vēl pagājušonedēļ nejauši redzēju televīzijas raidījumu, kurā cilvēki komentē lietas, no kurām neko nesaprot, un dzirdēju kādu ievērojamu tirdzniecības darbinieku sakām, ka neesot labi maksāt algu rakstniekiem, kuri neko neraksta. Nez kur viņš tādus ir redzējis? – es salēcos no pārsteiguma. Un atkritu atpakaļ dziļāk krēslā, ar šausmām iztēlojoties, kādi gan varētu būt šī kunga priekšstati par māksliniekiem un viņu nesamērīgajām algām.

(Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/kd/eksperti-blogeri/par-baltu-veltii-14306355>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērtas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

25. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Ilona Balode (1982), mūziķe un rakstniece

Autobiogrāfijas „Ielu muzikanta piezīmes” (2023) fragments

Atlikušo laiku sakņupuši snaudoļojām turpat Svētās Marijas stacijā. Kaut kā ar Dievu uz pusēm izgulējāmieš, tad pienāca mūsu transports un nokļuvām atpakaļ Pizā. Un uz lidostu. Drošības labad nolēmām braukt uz turieni ātrāk, lai nenokavētu. Labāk būt laikus, agrāk, vienmēr saka Ūdris. [..]

Pienāca laiks doties uz *check-in*. Viss, kā nākas. Neliels kauna mirklis, ejot cauri drošības vārtiem, novelkot cepuri, atklājot savu pliko pauri. [..] Itāļu drošībnieki bija mierīgi. Mūsu bagāžai pārspīlētu uzmanību nepievērsa. Iekļuvuši *Ryanair* iekšelpās, uzzinājām, ka īsti dienvidnieciskā manierē reiss uz Parīzi kavēsies. Turklāt lidostā bija nobrukusi tablo sistēma, tādēļ uzzināt, no kuriem vārtiem kāda lidmašīna atiet, varēja, tikai klausoties, ko ziņo skaļruņos čerkstošās itāļu ziņotāju balsis.

Uztvērām to visu ar maigu smaidu. Saulainie dienvidi. *Its Italy!*¹

Jautājām kādai ierēdnei, ko mums darīt. Viņa norādīja virzienu, kādā mums doties, kur, visticamāk, būs mūsu lidmašīna. Tur esot jāgaida.

Iekārtojāmieš uz grīdas, lai ērtāk. Kādu stundu vēl nekas nenotikšot. [..] Ak, skaistā jaunība!

Jutāmieš mierīgi un laimīgi, dzīves nepiespiestības apburti! Skaisti tā dzīvot. Drīz redzēsim Parīzi. Tā sapņojot, stunda laikam jau bija apritējusi.

Kaut ko palaikam dzirdējām skaļruņos dīcam, bet Parīzes vārdu nesaklausījām. Iedomājāmieš, ka drošības labad varbūt jāpajautā kādam, vai nav kas tapis zināms. Ievēroju, ka cilvēku mūsu uzgaidāmajā telpā kļuvis mazāk.

Ūdris aizgāja izlūkot, kā virzās notikumi.

– Mūsu lidmašīna tikko aizlidoja.

Pēkšņi rimtais dienvidu miers no manām smadzenēm izzuda kā desmitcentu monēta notekūdeņu akā.

– Viņi teica, ka mūsu lidmašīna tikko pacēlās.

Kā? Kā tas varēja būt? Nevienš taču neko neziņoja, neko netika teicis!

– Viņi esot ziņojuši pa skaļruni.

Sasodītie itāļi!

Skrējām ar paunām uz vārtiem, kur tikko it kā pacēlusies mūsu lidmašīna, jautāt, vai tas nav kāds ļauns joks.

Un caur stikla vārtiem noskatījāmieš, kā debesīs aizlido mūsu lidmašīna uz Parīzi.

Kaut kur klusi tālumā skanēja sērīgs franču šansons: nai-nai-nai, nai, nai, nai, na, nā, nai, na, nā, nā-nā-nā...

Trauslā melodija sapinās aizlidojošās lidmašīnas turbīnu troksnī, pārvērzdamās par sprakškošu nožēlas īssavienojumu manās smadzenēs. Pār vaigu noritēja pirmā ļaunu vēstošā asara.

Tā es vēl šobaltdien neesmu redzējusi Parīzi.

Visam dzīvē reiz pienāk pirmā reize. Pirmā mīlestība, pirmais skūpstis, pirmā cigarete, pirmās sirdssāpes, pirmais zaudējums.

Pirmā nokavētā lidmašīna. Pirmais strīds pirmajā īstajā ceļojumā pirmo reizi kopā ar mīļoto puisī.

Nekad dzīvē nebiju nokavējusi lidmašīnu.

Toreiz man tas šķita kaut kas prātam neaptverams. Mans nepieredzējušā ceļotāja prāts to uztvēra kā drausmīgu katastrofu. Turklāt nokavēt lidmašīnu uz Parīzi!

Es biju tik briesmīgi izmisusi! Raudāju kā izkulta. Lādēju Ūdri, *Ryanair*, sevi un itāļu aviosistēmu visos iespējamajos vārdos. [..] Zvanīju savai nabaga mammai uz Latviju un sūdzējos. Svēti nozvērējos, ka nekur vairs ar Ūdri kopā neceļošu un braukšu tūdaļ uz līdzenas vietas mājās. Kā – tas mani tobrīd neuztrauca.

Pēkšņi sajutos sveša svešā zemē kopā ar cilvēku, ko es tikpat kā nepazīstu. Mēs taču nebijām kopā pat ne pusi gada.

¹Šī ir Itālija! (*Angļu val.*)

(Balode, I. „Ielu muzikanta piezīmes”. Rīga: Zvaigzne ABC, 2023)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Kā tekstā izpaužas autores individualitāte?

3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autori?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

26. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Undīne Adamaite (1973), teātra mākslas un literatūras kritiķe

levads intervijai ar Viju Vētru „Tas izklausās izdomāts” (2023)

Šogad leģendāro latviešu dejotāju Viju Vētru uz skatuves bija iespēja redzēt iedvesmas lekcijā – meistarklasē – 15. jūnijā Rīgas Latviešu biedrības (RLB) nama Līgo zālē, un vēl varēs sastapt godināšanas koncertā *Vijai Vētrai – 100* 20. jūnijā RLB Lielajā zālē. 100. dzimšanas diena viņai apritēja 6. februārī.

Vija Vētra visu dzīvi ir veltījusi dejas robežu paplašināšanai un sakrālās dejas iedzīvināšanai Latvijā. Indiešu dejas viņa dejo tā, ka paši indieši netic, ka viņa nav vietējā. Indieši ir gribējuši tikai precizēt: „Vai jūs esat no Kašmiras? Jums ir violetas acis.” Vija Vētra ir studējusi arī flamenko Spānijā. Par savu guru Vija Vētra sauc arī amerikāņu dejotāju Rūtu Sendenī (1879–1968). Deja Viju Vētru saista kā garīga izpausme, nevis fiziska, „rotalīga palēkšana”. Vairākās intervijās Vija Vētra ir teikusi, ka dejojot viņa lūdz Dievu. “Vētra demonstrē neparasti asu ritma izjūtu. Aizrauj viņas līdz ērmībai stilizēto kustību noteiktība un īpatnējā grācija. Valdzina viņas indiskā seja ar iestingušo smīnu, kas atspoguļo indiešu statuju raksturīgo noslēpumaino izteiksmi. Veikli veidojas indiskā spēle (arī sava veida deja) ar uzacīm, acuābolu grozīšanu un galvas raksturīgo pieknābāšanu,” tā izdevumā *Laiks* 1964. gadā Vētras dejas vakaru recenzējis Anšlavs Eglītis.

Sacēlusi kājas violetās zeķītēs (Vētras mīļākā krāsā) uz pufa, atzinusies, ka nāk miegs, jo nav vēl īsti aklimatizējusies Rīgas laika zonā, Vija Vētra ietur nelielu pauzi un sāk applūdināt ar stāstu okeāniem. Tie nāk no aprbrīnojami mundra, gaiša un erudīta prāta. Ja kādam stāsti var likties gandrīz nebeidzami, tad tikai tāpēc, ka Vijai Vētrai nākas izlīkumot pa dzīvi gadsimta garumā. Patiesībā viņas mūžs atgādina brīnumpasaku. Burtiski. Intervijas laikā arī pati Vija Vētra laiku pa laikam izbrīnā pašausminās par neticamajiem notikumu pavērsieniem, it kā viņa savu dzīvi vērotu no malas: „Tas izklausās neticami un izdomāts!” Dejojāja saka – viņas dzīve sastāv no brīnumu pilniem apļiem, kad ik pa laikam satiec kādu cilvēku, kurš tevi pagrūž tālāk tur, kur tev jābūt. Kaut vai šis stāsts. Indiešu dejas pozas viņa lapu pa lapai apguvusi no slavena indiešu dejotāja Rama Gopala grāmatas. Pēc tam dzīve viņus ne vien savedusi kopā, bet abi kļuvuši arī par deju partneriem. „Ar kuģi vien es divarpusreizes esmu abraukusi apkārt zemeslodei. Katrā lielajā okeānā esmu bijusi ar kuģi,” saka Vija Vētra, kura ir dejojusi arī Lielbritānijas karalienei Elizabetei II.

Uz Dziesmu svētkiem Vija Vētra diemžēl nedrīkst palikt, jo sociālā atbalsta dienesti liek līdz 30. jūnijam būt atpakaļ Ņujorkā. Stāvot viesnīcas istabas durvju ailā, Vija Vētra izstāsta stāstu par cirka zirgu, kurš kājas vainas dēļ nodots zemniekam. Kad zirgs, iejūgts arklā, aris lauku un garām braucis cirks, tas, sadzirdējis pazīstamās skaņas, ar visu arklu aizmeties līdzī. „Tas zirgs esmu es,” klusiņām saka Vija Vētra, pēkšņi sarukusi tik trausla kā maza, bēdīga meitene. „Es vairāk nebraukšu. Šī ir pēdējā reize,” dejojāja saka atvadoties un palūdz, lai uzrakstu, ka viņai piešķirts arī Triju Zvaigžņu ordenis.

Vija Vētra cieši tic, ka zemes dzīvē atgriezīsies vēlreiz. Kad piebilstu, ka man gribētos būt lielam vecam kokam, dejojāja atrauc: „Arī nav slikti! Es gan ne. Es gribu kustēties.”

(Pieejams: <https://www.diena.lv>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas intervējamās mākslinieces individualitāte?
3. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi/personību?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

27. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Regīna Ezera (1930–2002), rakstniece

Romāna „Nodevība” (1984) fragments

Pa ceļam uz „Dardedzi” gadījās drusku jancīga epizode. Mums pāri laidās lidmašīna. Bērni uzreiz atgāza galvas. Vineta pavēstīja, ka gribot strādāt par stjuarti. Daris sita viņu pušu, paziņodams, ka strādāšot par pasažieri. Vineta iebilda, ka par pasažieri nemaz nevarot strādāt. Bet Daris palika pie sava: viņš strādāšot par pasažieri – un cauri! Kā jau tipisks vīrietis, viņš gribēja paturēt pēdējo vārdu (lai tā būtu kauču pēdējā aplamība).

Šis starpgadījums pavedināja mani uz mazu improvizāciju. Negribat paklausīties? Te ir šis, tā teikt, „tēmas izvērsums”.

Ja dzīve būtu lidmašīna, VĪRIETIS gribētu tajā būt pasažieris, bet SIEVIETĒ vēlētos redzēt stjuarti.

Lidmašīnai paceļoties un nolaižoties, VIŅAI jāstaigā pa eju starp sēdekļiem un jāraugās, vai viss kārtībā, kamēr VIŅŠ sēž, droši piesprādzējies, lai varbūtējā kļūmē viņam nekas nenotiktu.

VIŅAI jāpasniedz VIŅAM karamele pret spiedienu ausīs un garākos lidojumos arī viegļas, garšīgas un gaumīgi servētas uzkodas, lai pozitīvi ietekmētu VIŅA fizioloģiskos procesus un labsajūtu, bet vajadzības gadījumā jāapgādā ar blīvu brūna papīra maisiņu, lai kritiskās situācijās VIŅŠ nezaudētu savu vīrieša cieņu.

VIŅAI jāpārvietojas augstpapēžu korpēs, jo šādos apavos kājas izskatās slaidākas un gaita ir graciozāka, un redzēt slaidas kājas un graciozu gaitu VIŅAM ir patīkami, kad, atgāzies vai sagumis mīkstajā sēdekļī, viņš paceļ acis un (atkarībā no garastāvokļa) garlaikoti vai ieinteresēti uzmet VIŅAI skatienu pāri periodiskā izdevuma augšējai malai.

VIŅŠ visai labprāt atstāj VIŅAI mājas mātes godu, ļoti patīkami juzdamies arī kā ciemiņš, kurš var brīvi izvēlēties, cik, kuros un kādos reisos piedalīties, kamēr VIŅAI jālido stingri pēc grafika.

VIŅA ir ārkārtīgi sievišķīga un vienlaikus spējīga staipīt lielus smagumus, kamēr VIŅAM čemodānu ved ar autokāru.

VIŅAI jāsmaida vienmēr un visos apstākļos, kamēr VIŅAM ir tiesības pašam uz savu garastāvokli.

VIŅAS svars nepārsniedz sešdesmit kilogramus, kamēr VIŅAM tiek svērta tikai bagāža.

VIŅAI aizvien jābūt izturētai un smalkjūtīgai, kamēr VIŅŠ var atļauties arī mērenas nekaunības...

Šo „Improvizāciju par mūžīgo tēmu” drīkstat brīvi papildināt un, notvērusi savu dzīvesbiedru atbilstošā garastāvoklī (mašīnas remontdarbos un citās sadzīves ķībelēs ne pārāk aizkaitinātu!), parādīt arī viņam vai nolasīt priekšā. Jā, un, lūdzu, sveiciniet viņu! Ja līdz Jūsu odisejas noslēgumam mums vairs neiznāks „epistolāra saskare”, tūlīt pēc atgriešanās izšaujiet virs Ošupils raķeti vai, vēl labāk, atšaujiet pie manis personiski. Darbdienā vai nedēļas nogalē – vienalga, bet vēlams vakara pusē. Brauciet šurp, kad iznāk vaļas un ir atbilstošs noskaņojums. Ja kārojat jautru patērzēšanu, tad sestdienā, kad arī mana saime te ir pilnā sastāvā, – un ņemiet līdzi Guntaru! Nokausim desu un uz ugunsкура cepsim šašlikus! Bet, ja gribat aprunāties aci pret aci, aujiet kājas nedēļas vidū. Labi?

(Ezera, R. „Nodevība”. Rīga: Liesma, 1984)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!

2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās)!

3. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi/ar taviem uzskatiem/tavu vērtību sistēmu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

28. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Ivars Drulle (1975), mākslinieks

Raksts „Precīzi mērķī”

Kādreiz, pirms daudziem gadiem, pa Venēciju klīda tūristi un mazo ieliņu krustojumos apstājās, grozot lielās papīra kartes. Dažkārt nākamais pagrieziena punkts bija pareizs, bet tikpat bieži ieliņa beidzās tumšas mājas vārtrūmē kanāla malā. Ariadnes pavediens telefona izskatā šodien izvadā pa labirinta pareizajiem ceļiem, tieši uz Rialto tiltiņu, nevis atpakaļ uz apnikušo kuģīša piestātņi, kurā pirms stundas bijī izkāpis.

Ja neskaita tos retos gadījumus, kad telefons ceļotājus aizved pie izjukuša tilta un ļauj tiem, skatoties ekrānā, iekrist ūdenī, mēs esam atbrīvojušies no bezcerīgi sarežģītās buršanās pa kartēm un, izmantojot slepenās ieliņas un pagalmu caurbrauktuves, nokļūstam precīzi mērķī. Mākslīgais intelekts priekšā pasaka pat ierašanās minūti, ceļa seguma kvalitāti, un, ja gribas, var pajautāt, kādus apavus šajā maršrutā vislabāk aut kājās.

Kādreiz, pirms daudziem gadiem, bija ieteikts uzticamu informāciju nemeklēt Vikipēdijā, tās pieminēšana normālās aprindās bija tāds kā sliktais stils. Mākslīgā intelekta piedāvātajā uzzīņu pasaulē Vikipēdija izskatās kā nams, kas celts uz cietas klints, katrā ziņā lielu daļa satura šeit ir radījušas cilvēkveidīgas būtnes. Arvien biežāk uzzīņu materiālos redzu, ka mani interesējošo kurpju vai fotoaparāta aprakstu veidojis ne gluži Tas, ne īsti Viņš vai Viņa, bet Kāds, kura nosaukums vēl radīsies.

Nesen nācās iedzert vīna glāzi ar kādu salauztu līgavaini. Nebija gluži tā, ka līgava pametusi un aizgājusi ar citu, kā tas noticis vēstures gaitā, gluži otrādi – līgava savu izredzēto stipri mīlējusi. Bet bija radusies cita ķībele: topošā sieva mākslīgajam intelektam iedeva darbiņu. Tika ievadīti līgavas un līgavaiņa dati, personu tips, raksturs, uzskati dažādos jautājumos, seksuālā saderība un kas tik vēl ne. Iesākumā Tas mazliet mulsa un nezināja, ko atbildēt, izvairījās, rakstīja sentimentālas frāzes par jūtu burvību un izredzētā unikalitāti, līdz beidzot līgava to salauza. Sieviete ievadīja arvien precīzākas un detalizētākas ziņas par vīrieša TV skatīšanās paradumiem, par abu draugiem, par grāmatām, Tas sāka apdomāties un beigās deva slēdzienu: viņiem nevajadzētu precēties.

Apsvērumi jau ir tikai detaļas, bet īsā atbilde līgavainim bija šāda: „Mīlu tevi, dārgais, varbūt mīlēšu līdz kapa malai, dzīvot bez tevis nevaru, bet izskatās, ka kopā ar tevi dzīvot arī nevarēšu.” Lieki šeit bija puisim krist uz ceļiem, piedāvāt skaistākos „tripus” no Igaunijas spa līdz pat visu mīlētāju pilsētai Parīzei: dažu sekunžu laikā izlasot visas cilvēces vēsturē uzkrāto pieredzi, mīlētāju atklāsmes, terapeitu lekcijas un laužto siržu muzeja ekspozīcijas materiālus, secinājums bija nesaudzīgs.

Kurš no mums varētu pateikt, ka līgavas lēmums nebija pareizs?

(Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/kd/eksperti-blogeri/precizi-merki-14305998>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

29. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Pauls Bankovskis (1973–2020), rakstnieks un publicists

Stāsta „Pagarinātās dienas grupa” fragments

Pie Induļa ierodos agrā priekšpusdienā, zinot, ka viņa nav mājās un viņš atgriezīsies tikai ap sešiem septiņiem. Mājās nav arī viņa sievas un pusaudzes meitas. Indulis pa šiem gadiem kļuvis vēl resnāks, vēl sārtāks un vēl smaidīgāks. Viņš vienmēr smaida. Jau kopš skolas laikiem. Pastrādājis kārtējo cūcību vai vienkārši tāpat. Jau tolaik, atšķirībā no mums pārējiem, viņam pietāvēja uzvalks, viņš atgādināja mazu, apaļīgu kundziņu, vienmēr veselīgi rozā vaigiem, sāņus sasukātiem baltiem un pagalam plāniem matējiem, strupiem rozā pirkstiņiem. [..]

Un tagad es stāvu pie Induļa dzīvokļa durvīm. Ieklausos, vai kāds nekāpj pa kāpnēm, un pāris reižu nospiežu zvana pogu. Drošības pēc. [..]

Kaut gan zinu, ka mājās neviena nav, nezaudēju piesardzību un lēnām lavos tālāk. [..] Uzmanīgi paveru pirmās durvis un tālāk par sliexni netieku, jāsaka, pārsteigums un izbīlis ir pamatīgs. Lielā klubkrēslā, ar muguru pret mani sēž cilvēks. Pakausis gandrīz tāds pats kā Indulim, apaļš kā ola un rozā. Taču šo klāj uz visām pusēm izspūrušu pagaru, sagulētu matu šķipsnas. Uz rozā galvas uztupinātas lielas austiņas, nav brīnums, ka šis neko nedzird. Skatās televizoru, un tas ir nākamais pārsteigums.

[..] Paveru otras durvis. Guļamistaba. Un pusvirus atstātas bīdāmas durvis. Šeit. Uzvalki un žaketes, plauktos salocīti krekli un svīteri, apakšbikses un zeķes. Perfekta kārtība. Viss izgludināts. Katrai lietai sava vieta. Lieliski. Indulis vienmēr bijis pedants. Un tieši apgērbā viņa pedantisms sasniedzis augstāko pilotāžu. Es jau teicu, tas sākās vēl skolā. [..] Varbūt tāpēc viņam tādu baudu sagādāja jebkādas ar apgērbu saistītas cūcības. Tas bija viņš, kas fizikultūras ģērbtuvēs pamanījās samainīt vietām mūsu krekļus, žaketes, bikses un bikšu siksnas. Kad starpbrīdī vajadzēja žigli saģērbties, izrādījās, ka tievajiem uzvalks ir krietnu tiesu par platu, garajiem – par īsu, bet resnajiem – par knapu. Tas bija viņš, kas ekskursijās, kamēr visi gulēja, zeķēs un korpēs iespieda zobu pastu, bet no rīta izlikās, ka neko nezina. Taču vispretīgākā bija cūcība ar krītu – viņš ar to nozieda krēslu sēdekļus un atzveltnes. Kad starpbrīdī piecēlāmies, visai klasei mugura un dibens bija balti. Tas notika pirmajā aprīlī, Indulis skolotājam taisnojās, ka iecerējis to kā joku. Jums mugura balta! April, april! Taču vecākiem prāts uz jokiem vis nenesās. Krīta putekļus no tumšzilā skolas formu auduma iztīrīt nav nemaz tik viegli. Man kabatā ir vesela kārbīņa ar krītiņiem. Tieši tādiem pašiem, ar kādiem reiz rakstījām uz tāfeles. Satvēris vienu krīta standziņu divos pirkstos, es rūpīgi nokrāsoju vispirms viena melnā uzvalka muguru, tad nākamā, tad pelēki svītrainā, un tā visus pēc kārtas. Skapī virmo krīta putekļi, balti paliek arī pirksti, bet tur nu neko nevar darīt.

Pēc tam ķēros pie zobu pastas. Vispirms iztērēju to, kas viņiem pašiem vannasistabā, pēc tam lieku lietā līdzī atnesto. Pa drusciņai tiek katrā zeķē un visās korpēs. Darbodamies ar korpēm, nolemju improvizēt un katrā iespiežu arī mazliet no turpat plauktā atrastā zābaksmēra.

Projām dodos ar padarīta darba apziņu.

Man kabatā fotogrāfija. Indulis raugās tieši pretī, lūr caur pieri un smīn. Pa kreisi no Jančuka, tas ir viņš.

(Bankovskis, P. „Pagarinātās dienas grupa”. No stāstu krājuma „Skola”, 2006)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Par ko teksts rosina domāt? Pamato!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

30. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Ieva Lapiņa, tulkojēja un atdzejotāja, vairāku zinātnisku publikāciju autore

Recenzija „Stendaps dzīvē un literatūrā” (2023)

Feminismam mūsdienu Rietumu literatūrā ir daudz seju, un tās var atpazīt dažādos literatūras žanros. Aktualizētās tēmas, aplūkotas dzimumu vienlīdzības kontekstā, ir gandrīz nebeidzamas. Latvijā feministiskais diskurss publikajā telpā tikai palēnām atrod piemērotu formu un šķiet redzamāk reflektēts vizuālajā, arī skatuves mākslā. Aplūkojot sieviešu autoru darbus, kuros īpaši tematizēta sievietes pasaule, literatūrkritikā biežāk sastopam ērto apzīmējumu „femīnā proza”, kas aptuveni signalizē par literārā darba ievirzi. Šāda piesardzība savukārt būtu nevietā, runājot par Ingas Gailes grāmatu „Jaukumiņš”, ko var nosaukt par spilgtu feministiskās literatūras paraugu. [..]

Sarmu mēs iepazīstam brīdī, kad izmisums ir guvis virsroku un rada gluži fiziskas sāpes. „Tās ir neizturamas. Vakar piedzīvoju īstu disasociāciju”, atzīst galvenās varones „es”, līdz sievietes ķermenis pats ieslēdz savu izdzīvošanas stratēģiju, izveido anestezējošas dzirdes halucinācijas, kuru laikā Sarmai „tā vai citādi tiek pavēstīts, ka ir citas iespējas, kā iebāzt galvu cepeškrāsnī”. Žonglējot ar vulgārismiem un bagātīgu ironijas devu, autore varones neveiklo plosīšanos cenšas vietām padarīt komisku, lai stāstījumam tomēr piešķirtu vieglumu un nedaudz paretinātu blīvumu, kādā samilst jautājums par to, kas pienākas Sarmai jeb sievietei vispār. Psihes glābšanas mehānisms tiek iedarbināts jau vēstījuma sākumā un dialogu formā caurvij visu darbu, Jaukumiņam vietumis no ēteriskas balss personificējoties sievietes tēlā, kura uzdevums ir glābt Sarmu.

Sižetiskais pavediens romānā rit bez aplinkiem, un vēstījuma sākumā uzzinām, ka Sarma, būdama divu mazu bērnu māte, šķiras no vīra, kas izlēmis viņu pamest. No šī psihiskās spriedzes stāvokļa tiek atvasinātas nākamās epizodes galvenās varones dzīvē.

Sarmas vientuļās mātes ikdienu ar sadzīviskām epizodēm papildina viņas uzstāšanās stendapā, filmas veidošana, piedalīšanās publiskā diskusijā un fragmentāras tikšanās ar vīriešiem. Tomēr stāstījuma mērķis nav izklaidēt ar spraigu sižetu vai padziļināti pievērsties tēlu psiholoģiskajam portretam. Pārējo personāžu raksturojums ir tikai fragmentārs un ilustrē Sarmu aptverošo, viņai drīzāk nelabvēlīgo vidi. Atklājot ikdienišķas epizodes Sarmas dzīvē, autore apliecina interesi par privāto intīmo dzīvi, kas tieši sasaucas ar slaveno feminisma retorikas lozungu – „personiskais ir politisks”. [..]

Grāmatas beigās Inga Gaile it kā izdomāto stāstu par Sarmu, viņas „šķiršanās dienasgrāmatu” noslēdz ar savu „īsto” dienasgrāmatu, kuras teksts nu jau vieš uzticību kā autobiogrāfisks sacerējums. Ja ņemam vērā „Jaukumiņa” citātu grāmatas sākuma atvērumā – „viss ir izdomāts”, varam uztvert šo perspektīvas maiņu kā spēli ar lasītāju. Autore „sajauc kārtis”, lai maldinātu un liktu pārskatīt pieņēmumus par konkrētiem prototipiem, kas tomēr nebūs interesanti lielākam lasītāju lokam. Plašāk raugoties, šāds paņēmiens paralēli veido shēmu, kurā literārs tēls, konceptualizēts mūsdienu sabiedrības vidē, kā vispārinājums kļūst pārnesams reālajā dzīvē, un Sarmas prototips tādējādi būtu vidusmēra mūsdienu latviešu sieviete.

Šādam vispārinājumam grūti rast attaisnojumu, lai gan daļa sieviešu noteikti atpazīs sevi Sarmas tēlā. Kaut arī dažās nodaļās pavīd poētiskas atkāpes, vietām pat gandrīz dzejoļi, tiešā veidā apspriesto sociāli svarīgo jautājumu slogs tomēr bieži aplāpē autorei raksturīgo poētismu un valodu vairāk diktē ideoloģiski motivēts vēstījums. Gaile runā par sieviešu vienlīdzības problēmām, apelē pie vīriešu atbildības sajūtas savstarpējās attiecībās un ģimenē, apspriež konfliktus, ko izraisa dzimumam piešķirtais sociālo lomu sadalījums. Tāpēc „Jaukumiņš” neapšaubāmi ir sociāli un politiski nozīmīga grāmata, kas manifestē ne tikai feminisma idejas, bet rosina arī diskusiju par demokrātiskas sabiedrības vērtībām kopumā.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/08/31/stendaps-dzive-un-literatura/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kā šis teksts saistās ar tavu vērtību sistēmu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

31. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Andra Neiburga (1957–2019), rakstniece un publiciste

Stāsta „Stāsts par Tilli un Suņu vīru” (1991) fragments

Ēd nu, ēd, – viņš vēlreiz pamudināja meiteni, kad tā vēl arvien neiedrošinājās pakustēties, un tad, kautrību pārvarējusi, Tille ķērās pie maizītēm ar apskaužamu bērna apetīti un apēda piecas šķēles maizes un izdzēra divas krūzes piena, bet tās sejiņa visu laiku palika nopietna, kā svarīgu darbu darot.

Kad abi bija paēduši, vīrs atlaidās krēslā un teica:

– Un tagad tu man visu izstāstīsi.

– Paldies par brokastīm, – Tille sacīja, jo māmiņa viņu bija mācījusi būt pieklājīgai un vienmēr pateikties.

– Mani sauc Tille. – Te viņa pēkšņi piesarka un izlaboja: Īstenībā – Matilde Martuss.

Un tad, pēc sārtīgajām brokastīm sajutusi lielu uzticību pret Suņu vīru, tā izstāstīja viņam visu – kā māmiņa saslimusi un aizvesta uz slimnīcu, kā viņa dzīvojusi pie dusmīgās Vilmas tantes, kā tā saņēmusi jaunu dzīvokli un atstājusi viņu šeit, lai gaidot „valdības tanti”, un vēl – ka viņa no šīs “valdības tantes” drusku arī baidoties, jo negribot, ka tā paņem viņu līdzī un ieliek bērnunamā, kur ir tik daudz svešu bērnu un droši vien nejauku puiku, kas mēdās, apsūkājās un rausta meitenes aiz bizēm, varbūt tur pat dod ēst piedegušu piena zupu ar plēvēm, un tādu viņa, Tille, lai arī neesot izlēpusi, nemūžam nespēšot ieēst. Bez tam viņai taču te esot jāsapaida māmiņa, kura drīz iznāks no slimnīcas, un tad viņas varēs atkal dzīvot abas kopā, vienalga – te vai kādā citā vietā, kur viņām iedošot dzīvokli.

Tikusi līdz sava stāsta beigām un atcerējusies māmiņu, Tille apraudājās, bet, nokaunējusies par tādu uzvedību un gribēdama būt māmiņas audzināšanas cienīga, tūdaļ pat caur asarām atvainojās:

– Piedodiet, lūdzu.

Suņu vīrs klausījās Tilles stāstā un brīnījās par sevi un mazo meiteni. Par meiteni tāpēc, ka tā izrādījās tik prātīga un nopietna, un par sevi tāpēc, ka, gadiem ilgi te dzīvodams, nebija pamanījis ne tādu Tilli, ne viņas māmiņu, nedz nojautis, cik grūti viņām klājas, nedz arī gribējis to zināt. Vēl viņam ienāca prātā, ka varbūt daudz tādu skumju stāstu risinājiem šai tagad pamestajā mājā, par kuriem viņš nekā nebija zinājis un tagad jau arī vairs neuzzinās. „Taču kas man daļas,” vīrs tūdaļ pats sevi norāja par tādām muļķīgām domām, un atkal pievērsās Tillei.

– Un ko tad lai es ar tevi tagad daru, ko?

Uz tādu jautājumu Tille, protams, atbildēt nevarēja, tādēļ tikai noslaucīja degunu un vēlreiz atvainojās:

– Piedodiet, lūdzu.

– Piedodiet, piedodiet, – vīrs noburkšķēja, bet tas vairs neizklausījās nedz dusmīgi, nedz skarbi.

(Neiburga, A. „Stāsts par Tilli un Suņu vīru”. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo teksta tematu!

2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!

3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

32. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Jānis Buholcs (1982), profesors

Raksta „Influenceri negrib, lai jūs būtu medijpratīgi” fragments

Uzticēšanās un emocionālā pieķeršanās, ko savos sekotājos raisa veiksmīgākie influenceri, pārliecinošus ļauj padarīt arī apmaksātos vēstījumus, kas atrodami viņu kontos.

Daudzi masu mediju lietotāji no reklāmām tradicionāli vairās – piemēram, reklāmas pauzes laikā pārejot uz citu kanālu vai arī cenšoties reklāmu izslēgt no uzmanības loka. Taču influenceri reklāmu sapludina ar pārējo savos kontos publicēto saturu, un tas ir viens no iemesliem, kāpēc reklāmdevējiem šis formāts ir interesants. Pat ja pie konkrētā ieraksta ar #tēmturi ir pateikts, ka tā ir reklāma, šis materiāls ir noformēts tikpat pievilcīgi un šķietami autentiski kā pārējais saturs.

Parastie iemesli, kas liek no reklāmas novērsties vai pret to izturēties kritiski, vismaz daļēji tiek neitralizēti. „Jo mazāk var saprast [ka tā ir reklāma], jo labāks influencers,” LTV raidījumā „Aizliegtais paņēmiens” sacīja kādā reklāmas aģentūrā.

Daļa influenceru mēdz skaidrot savus sadarbības principus. Piemēram, tiekot popularizētas tikai tādas lietas, ko influencers pats patiešām iesaka savai auditorijai; netiek reklamēts nekas tāds, kas ir pret influenceru personisko pārliecību. Tomēr tas par influenceru izvēlēm pasaka maz un prasa akli paļauties satura veidotāja apgalvojumiem par savu spēju konsekventi ieturēt deklarēto ētisko pozīciju. Diezin vai pat influenceri, kas reklamē tabakas izstrādājumus vai apmaiņā pret ceļojumu popularizē Saūda Arābiju un ir gatavi klusēt par režīma brutalitāti, atzītu, ka pārkāpj kādas robežas. It sevišķi, ja šīs robežas lielākoties ir vien pašu definētas un uzturētas.

Influencera profesijas pamatā ir interešu konflikts: influencers „personiski” iesaka to, ko tam kāda ieinteresētā puse ir uzdāvinājusi vai iedevusi, vai par to samaksājusi. Ir naivi domāt, ka saņemtā bezmaksas labuma fakts neietekmē cilvēka attieksmi pret konkrēto produktu vai zīmolu.

Komercuzņēmumu mērķis ir gūt peļņu, un tie vismaz mēģina savu reklāmas un mārketinga budžetu nepadarīt par labdarības fondu. Tāpēc arī ārpus sociālo mediju vides aktuāls ir jautājums: kurš maksā par realitāti, kurā atrodamies, un kāpēc?

(Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/medijpratiba/petnieks-influenceri-negrib-lai-jus-butu-medijpratigi>. a334340/)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Par ko teksts rosina domāt, pamato!

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

33. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Andris Kuprišs (1982), rakstnieks

Stāsts „Avon Street, Philadelphia, PA 19116”

Tajā rītā es pamodos agri, ap sešiem, kad saule jau bija uzlēkusi un vienmērīgi sūcās cauri plānajam mākoņu filtram. Tādos rītos kā tas rīts, par kuru pašlaik domāju, es mostos ar tikai tādiem rītiem raksturīgu domu skaidrību, kura noteikti ir jāizmanto, lai pieņemtu savas dzīves svarīgākos lēmumus. [..]

Šī pati skaidrība, kas līdzinājās neparastajai gaismai aiz loga, tajā rītā ielauzās visos manas mazās istabiņas kaktos un spraugās, lika pēkšņi saprast lietas, ko vakari neļauj, bet pēcpusdienas izslēdz pilnībā. Tādos brīžos vari pēkšņi saprast, ka patiesībā kādu ļoti mīli, vai varbūt otrādi – beidzot atklāt, cik daudz esi kādam nodarījis pāri. Bet, iespējams, līdz ar brīdi, kad saproti, ka vairs neaizmigsi, tev var kļūt pilnīgi skaidrs, ka neesi nemaz tik vientuļš, bet varbūt, paskatoties pa logu, tu uzzināsi, ka tur vairs neviena nav, kas tikpat labi varētu būt arī atvieglojums, jo galu galā tu pats esi uzspiedis sev šo istabiņu un šo krūmiem aizaugušo ainavu aiz loga, vārdu sakot, tu pats esi sevi izsūtījis trimdā, melojot sev, ka viss var atrisināties pats par sevi, apzinoties, ka tu melo sev un šādi nekas nav panākams.

Es biju ieradies šeit, lai iegūtu nedaudz laika. Es ne no kā īsti nemuku. Jautājumi nekur nepazūd, tie nāk līdzi, tie paliek turpat galvā. Un tomēr šī gaisma, šī skaidrā gaismas un valodas precizitāte šķietami saliek visu pa vietām; liekas, ka viss brīnumainā kārtā pats ir salicies savās vietās, bet tikai uz brīdi, jo viss var atkal draudēt sabrukt. Viena nepareiza kustība vai viena neveikla doma, viens atslābuma brīdis, un viss atkal var savelties lielā kaudzē.

Tātad es teicu, ka nekur negribēju mukt vai no kaut kā bēgt – aiz manis nepalika nelaimīga mīlestība un arī naudu es nevienam nebiju parādā. Viss, ko es vēlējos, – lai atkāpjas samilzušās dusmas, kuru klātbūtni sevī pamanīju gluži līdzīgā veidā, proti, kādā rītā, atvērdams acis un pārvarēdams pirmās rīta galvassāpes, pēkšņi sapratu, ka esmu ļoti dusmīgs un līdz bezspēkam nikns. Es atcerējos arī to, kā uz mani uzkliedza: „Tu visus uzskati par idiotiem!”, bet tikai tad sapratu, ko tas īsti nozīmēja, un pirmo reizi pa īstam apjautu šīs mokošās dusmas gruzdam manī. Piepūloties sāku šķetināt šo mazo kamoliņu, lai saprastu, kā šīs dusmas atšķiras no visām iepriekšējām, ko esmu pieredzējis; tās nebija dusmas pret kaut ko konkrētu. Tās arī nebija tās dusmas, kas rodas pret kaut ko vispārīgu. Nē, šīs manas smeldzīgās dusmas bija citādas: tās izrietēja no ideāliem, kas jau kādu laiku bija sākuši sadalīties, bet tas savukārt izraisīja smeldzi un īpašas sāpes, un tikai vēlāk es uzzināju, ka šīs sāpes nav īpašas. Tādējādi es nevis dusmojos uz kādu vai uz kaut ko, bet gan niknojos par to, ka tik ļoti sāp, nesaprazdams, kāpēc sāp, un tāpēc nespēdams neko darīt, lai šīs sāpes remdētu. Tas šīs sāpes tikai vairoja, kas savukārt pastiprināja dusmu uzplūdus.

Es atgriezos pie gaismas manā Filadelfijas istabiņā, jo, lai arī zināju, ka neizmantošu šo rītu, lai pieņemtu kādu man svarīgu dzīves lēmumu, es tomēr kļuvu ļoti priecīgs un atvieglots, kad sajutu, ka dusmas ir pārgājušas. [..] Visiem sāp. Tas, kas ir svarīgi, kas iesprosto tevi, kas dzen izmisumā, kas nomoka tevi, ir tas, ka tev ir jārod veids, kā izmantot tās [sāpes], lai saslēgtos ar visiem pārējiem dzīvi esošajiem. Tas ir viss, kas tev ir jā dara. Tev ir jāsaprot, ka tavas sāpes ir triviālas, izņemot, ja tu tās izmanto, lai savienotos ar citu cilvēku sāpēm.

Manas sāpes izrādījās banālas, un tās nebija vajadzīgas nevienam citam, tikai man. [..]

(Pieejams: <https://satori.lv/article/avon-street-philadelphia-pa-19116>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

34. bijete

1. uzdevums. Izlasi tekstu!

Inguna Ula Cepīte (1963), autore un Jura Zvirgzdiņa bērnu grāmatu līdzautore, izdevniecības Pētergailis vadītāja

Daina Ozoliņa (1981), sešu grāmatu autore

Luīze Pastore (1986), bērnu rakstniece

Diskusijas „Lai bērni lasītu” fragments

Par mūsdienu latviešu bērnu literatūru un jaunās paaudzes lasīšanas prasmi savu viedokli izsaka autore, izdevējas un redaktors.

Kā jūs raksturotu latviešu bērnu oriģinālliteratūras pašreizējo ainu Latvijā?

Inguna Ula Cepīte. Profesionāļi saredz, ka lielākā izdevumu daļa ir komercliteratūra, bet mazākā – tā sauktā kvalitatīvā literatūra. [...] Lasītājiem ir viedoklis, ka bērniem domāto grāmatu ir ārpazīti daudz, un no šī daudzuma izvēlēties ir grūti.

Luīze Pastore. Salīdzinot ar laiku pirms 15 gadiem, šodien kvalitatīvās bērnu literatūras tiešām ir daudz vairāk. Taču aizvien ne pietiekami. [...] Diemžēl autoru, kas raksta bērniem, Latvijā ir ārkārtīgi maz, un esošie nevar radīt tik daudz sēriju, kuras „apēst” citu pēc citas kā saulespuķu sēkliņas. Gribas ieteikt mūsu pašu autorus, nevis tulkojumus, bet nav, ko ieteikt! Man par to sāp sirds. Jo, tiklīdz tas zēns ir sācis lasīt un viņam gribas vēl, es to uztveru kā savu uzdevumu – ieteikt kādu no latviešu autoriem. Visai literatūras nozarei nāktu par labu, ja tieši bērniem un pusaudžiem domātu tekstu taptu vairāk.

Daina Ozoliņa. Pēdējos gados latviešu jaunie autori mēģina rakstīt arī tādos mums neierastos žanros kā zinātniskā fantastika, mistērija, šausmu stāsti, un līdz ar to bērniem un vecākiem ir lielākas iespējas izvēlēties no daudzveidīgāka piedāvājuma. Bērni savu literāro gaumi attīsta ar laiku, tāpēc vieta grāmatplauktā ir gan komiksiem, gan grāmatām ar nelielu teksta apjomu, jo tās ir pirmais solis uz patikšanu lasīt. Manuprāt, latviešu autoru darbi tomēr pietiekami labi konkurē ar tulkotajām grāmatām, kuru, jāatzīst, šobrīd ir ļoti daudz. Tām ir arī spēcīgāks mārketinga, turklāt bērni, pusaudži daudz lasa arī angļiski.

Kā jūs izvēlaties, kurā žanrā un kurai vecuma grupai rakstīt? Grāmatnīcās ir diezgan skaidri nodalīts – šeit trīsgadniekiem, šeit piecgadniekiem domātās grāmatiņas.

Cepīte. Pie manis stāsts vienkārši atnāk. Varbūt racionāla plānošana ir lietderīga, ja iecerēts rakstīt veselu sēriju. [...]

Ozoliņa. Es rakstu 5.–9. klases bērniem un pusaudžiem, jo 19 gadu vecumā sāku strādāt skolā un tieši šo vecuma posmu iepazīnu vislabāk. Man teica: „Ārprāts, kā tu vari strādāt skolā ar šī vecuma bērniem, tā ir visbriesmīgākā auditorija!” Bet mēs atradām kopēju valodu.

Cepīte. Autoru, kas raksta šai vecuma grupai, Latvijā nekad nav bijis daudz, Māris Rungulis un vēl daži.

Pastore. Jo vairāk es uzzinu par bērnu attīstības psiholoģiju un uztveres īpatnībām pa grupām un vecuma posmiem, jo lielāku atbildību jūtu. Kad pie manis atnāk teksts, es tam saku: „Es tagad tevi likšu konkrētā vecumposma kastē.” Jo vienu un to pašu stāstu var uzrakstīt dažādi atkarībā no vajadzības. [...] Es būtu priecīga, ja Liepājas Universitāte padomātu par rakstniecības kursu ar specializāciju bērnu literatūrā. Tā tomēr prasa citus uzsvarus un citu rakstības veidu. Tāpat ir vajadzīgs apgūt bērnu attīstības psiholoģijas pamatkursu.

Kad ir tīri pedagoģisks materiāls, un kad – jau literatūra?

Ozoliņa. Otro grāmatu „Burvīgās brīvdienas” rakstīju ar pedagoģisku uzstādījumu, tā ir par bērnu braukšanu pie vecmāmiņas un dzīvošanu laukos, kur mīt latviešu mitoloģiskie tēli. [...] Rakstot iedziļinājos mitoloģijas vārdnīcā un visādās enciklopēdijās. Literatūras skolotājiem grāmata ļoti patika un noderēja.

Cepīte. Manuprāt, galvenā tomēr ir darba literārā vērtība. Par grāmatu „Cekulina zīle dzied” saņēmu atsauksmes, ka tā ir lieliska Rīgas un visas Latvijas vēstures grāmata bērniem. Arī kopā ar Juri Zvirgzdiņu rakstītā ļoti izglītojošā grāmata „Tobiass un Tama” netika saistīta ar pedagoģiskām pieejām. Pēc tam gan tikām aicināti kopā ar metodiķiem veidot materiālus skolai.

Pastore. Jaunais „Mākslas detektīvs” par Rundāles pili kaut kādā ziņā pilda pedagoģisko funkciju. Grāmata ir detektīvistāsts, kuram klāt nāk uzdevumi jeb „kvesti”. Lasītājs nevar saprast grāmatas galveno intrigu, ja nepilda uzdevumus, nemin paroles, neseko līdz tekstam. Beigās slepeno paroli, arī varoni tas atklāj pats un ierauga tikai savā iztēlē. Iepriekš bija jānoskaidro, vai bērni šo ieceri vispār uztver.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/08/31/lai-berni-lasitu/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta aktualitāti!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

35. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Imants Ziedonis (1933–2013), dzejnieks, rakstnieks, publicists

„Pasaka par bizi” (1997)

Bizi mocīja mazvērtība, jo viņa nebija kā visas citas. Viņa bija sapinusies, pinusies sapīta. Un to viņai lika manīt: atkal un atkal atgādināja, mēloja, zobojās. Tas pats Cigaretēs Zobs – pats dzeltens, tikko turējās, bet grauž un grauž: – Bize sapīta – ha-ha-hā! – Un: – Bize iepīta – ha-ha-hā! – It kā viņa nebūtu pati ar sevi, bet ar kaut kādiem neliešiem sapinusies.

Bize kļuva aizvien bīklāka un bailīgāka, baidījās pat uz ielas iziet. Tur Vējš centās paķert: – Re, kur tā smagā iet! Tās, kas gāja, – tās viņam patika – lokas un šķipsnas – tās viņš varēja paķert, bet Bizi nekā. Tikai sevī gan klusībā Bize ļoti bēdējās un bailojās. Viņa tā bija šaubās nomocījusies, ka taisījās jau darīt sev galu. Viņa nebija kā citas! Viņa nebija kā visas! Kāpēc viņa nebija kā visas?

[..] Citas frizūras ņēma Ķemmi līdzī rokassomiņā, bet Bize – ne. Un Ķemme tāpēc saukāja Bizi par lielmanīgu un iedomīgu.

[..] Matu Bante bija Bizes labākā draudzene. Viņas jau no bērnudārziņa laikiem bija turējušās kopā. – Bet kāpēc tad pēdējā laikā viņa ar tevi vairs neturas? – kūdīja Šķēres.

– Tāpēc, ka viņa ir lielmanīga! Es tev saku, viņa ilgi tā nepastāvēs!

Matu Bante neticēja, bet jātīc vien bija. Bize tiešām ar Banti vairs tik bieži nepinās. [..] Daudzas frizūras kaut kā prata mainīties trīs reizes dienā: pie darba tērpiem, sporta tērpiem un vakartērpiem. [..] Bize palika vienkārši viena. Viņa iztika pati ar sevi. Kad gāja uz balli, visas atrādījās Spogulim. Spogulis Bizi atgrūda: – Tev tur nav ko iet! Kur tu iesi, tāda matu tauva! Matu virve! Striķene! Tevi iekšā nelaidīs! Tu jau esi arī bīstama! Vari kādu deju zālē vēl nosist, pa gaisu griezdamās.

– Tu laikam vispār nezini, kurā laikā tu dzīvo, – smējās Džinsi, un viņu bija daudz. Kādi septiņdesmit džinsi. Un vēl astoņdesmit džīnas. Un tās bija vēl indīgākas. – Nav nekādu cerību, Bizīt! Džinsi un Bize – tas ir neiespējami!

Tad Bize nolēma doties pašnāvībā. Tikai nevarēja izlemt, kā aiziet no šīs dzīves. Pakārties? Nebija jēgas – viņa jau karājās visu dzīvi, viņa jau dzīvoja šo nedraudzīgo dzīvi karādamās. Slīcināties? Nebija jēgas. Cik reižu viņa bija gulējusi vannā, vannas dibenā, un ārā iznākusi vēl spodrāka un skaistāka. [..] Jā! Jā, tieši tā! Viņa nogriezīs sev galvu! Kad Šķēres padzirdēja, ka Bize taisās doties pašnāvībā, viņas piedāvājās palīdzēt. Viņas teica: – Galīgi par velti. Aiz vecas draudzības! – Lai tikai Bize atstājot viņām mantojumā savas mirstīgās atliekas. – Kādas mirstīgās atliekas? – brīnījās Bize. Bet Šķēres tikai savā starpā samirkšķinājās un smējās. Viņas zināja, ka par Bizi bez galvas maksā vairāk nekā par Bizi ar galvu. Tad vienā jaukā dienā Šķēres nogrieza Bizei galvu. Kādu laiku viņas Bizi noturēja atvilktnē, bet, kad sākās sezona, pārdeva Dailes teātrim un saņēma naudu. Dailes teātrī vēl tagad skatī guļ Bize bez galvas.

Skaista, zeltaina Bize bez galvas. Reizēm parūkas skapī sačukstas: – Vai īsta? Vai tiešām īsta? – un nesaprot, kā varēja tāda skaista, laba un īsta Bize pati doties nāvē. Bet Saspraudes, Šķēres un Ķemme sen jau bija Bizi aizmirsušas: – Ak Bize? Jā, te bija tāda gara muļķe. Nevienam nepatika! Tikai Matu Bantīte, jau veca un izbalējusi, atcerējās un vēl ilgi raudāja. Pēc Bizes viņai vairs labākas draudzenes neatradās. [..]

(Ziedonis, I. „Pasaka par Bizi”. Rīga: Jumava, 1997)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvēstas atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

36. bijete**1. uzdevums. Izlasi tekstu!**

Agija Ābiķe-Kondrāte (1988), filoloģijas maģistre, literatūrkritiķe

Apcere „Ielūkošanās jēgas dzīlēs”

Kopš 2023. gada pavasara lasītājus intriģē rakstniecības tēmai un procesiem veltīts 15 reflektīvu eseju kopkrājums *Rakstniecības laboratorija*, kurā atklāta mūsdienu latviešu prozistu teksta un dzīves izjūta. To sastādījusi rakstniece Inga Žolude, bet izdevusi redaktore un izdevēja Dace Sparāne-Freimane. [..]

Krājumā daudzkārt pieminēts Krievijas noziedzīgais iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī, jo tā ir robežšķirtne, kas ietekmējusi arī rakstnieku domāšanu un darbu. Karš reiz beigsies fiziski, bet mentāli, morāli un apziņas līmenī tas ne tikai Ukrainā, bet arī Baltijā dažādās formās un traumū veidolā joprojām neizbēgami būs mūsu dzīves daļa – tā skar arī literatūras un mākslas uztveri, darbu tapšanu, motīvus, tematiku un mijiedarbi ar lasītāju.

Gundega Repše savā kodolīgajā apcerē tieši iezīmē kara laika ārdošī skaudro realitāti – ilūzijas un pašapmānu, cilvēcību un civilizācijas kultūras sasniegumus, bet – „cilvēka jēga šobrīd ir drupās”. Autorei literatūra ir pašas esība un būtība, kuru nespēj aplūsināt pat globāla posta apstākļi. Un patiesi – literatūra runā arī tad, kad autors klusē. [..]

Andra Akmentiņa rakstītajā īpaši uzsvērts kultūrpolitiskais aspekts, t. i., valsts atbalsts nacionālās literatūras radītājiem – rakstniekiem. [..] Gandrīz ikviens autors savā esejā netieši iezīmē personisko izdzīvošanas tēmu. Nav rakstnieka, nav nacionālās literatūras, nav nācijas. Vai mēs to vēlamies?

Gunta Bereļa eseja ir vairāk analītiska, tajā runāts par literatūras teorijām un psiholoģiju, ieskicētas dažādas rakstniecības metodes un atgādinātas sulīgas literārās paralēles. [..]

Ingas Gailēs eseju lasu ar īpašām jūtām, jo mans literatūras studiju laiks saistīts ar dzejnieces un prozistes debijas grāmatu iznākšanu. Tās atklāja man jaunu realitāti un drūmos brīžos pat uzturēja dzīvotgribu. Jo literatūras varā ir izmainīt cilvēka dzīvi. [..]

Lasītāju iemīļotajos Noras Ikstenas darbos pastāv garīgā vertikāle, un arī savā esejā viņa izceļ metafizisko, dievišķo dzirksti literatūras tapšanā [..]. Radniecīgā noskaņā veidota Ilzes Jansones eseja, kurā līdzās rakstnieces balsij skan zinātņu doktores un teoloģes balss. Kalpošanas misija nozīmē kalpot vārdam, valodai, atrodoties nemitīgā cīņā starp materiālo un garīgo realitāti, samērā ar dzīves dekorācijām jeb „brašajām kamuflāžām” un dzīves izvēlēs uzsverot fundamentālo gribas lomu.

Neiespējamo izvēli starp mīlestību un pienākumu apraksta Kristīne Ulberga, stāstot par rakstīšanu kā ne vieglu, bet savu vienīgo dzīvi un arī par tām retajām, neaizmirstamajām reizēm, kad grāmatas mainījušas lasītāju dzīvi, pašiem lasītājiem kļūstot par rakstniekus iedvesmojošām mūžām. [..]

Rakstnieka, literatūrzinātnieka, kultūras žurnālista Arno Jundzes esejā trāpīgi un godprātīgi izgaismoti vairāki teksta tapšanas aspekti, it kā turpinot Ilzes Jansones pausto domu par gribas un izvēles nozīmi. [..]

Krājumu noslēdz tā idejas autores un sastādītājas Ingas Žoludes eseja, kurā atklāta mijiedarbība ar sociālo vidi. [..]

Piecpadsmit autoru kopkrājuma lielākā vērtība ir viņu atklātība. Lasītājam dota iespēja ielūkoties ne tikai manuskriptos, slepenās piezīmēs un drosmīgās atklāsmēs, bet arī sastapt katru autoru tuvplānā – saprast, kādā pasaulē viņš dzīvo un kā domā, piedzīvot ko dvēseliski tuvu. [..] Rakstniecība patiesi ir cita realitāte, tā prasa būt dzīvās un dziļās savstarpējās attieksmēs ar vārdu, valodu, tekstu un domu. Eseju izlasīšana sniedz ko vairāk par ceļojumu literatūras profāno un sakrālo elementu pasaulē. Ja dzīve ir literatūra, bet literatūra ir ne tikai dzīve, tad tās ir sarunas ar mūžību un pārlaicīgo – un tā ir augstākā un dziļākā jēga, kādu iemantot.

(Pieejams: <https://ir.lv/2023/08/31/ielukosanas-jegas-dziles/>)

2. uzdevums. Sagatavo viedokli par tekstu, izmantojot dotos jautājumus/uzdevumus! Laiks 1. un 2. uzdevuma izpildei – 20 minūtes.

1. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgvārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

3. uzdevums. Izsaki viedokli par tekstu (laiks – 3–5 minūtes)!

4. uzdevums. Sniedz izvērsta atbildes uz intervētāja uzdotajiem diviem jautājumiem!

Pēc katra skolēna runas intervētājs izvēlas (atbilstoši izlozētā teksta un skolēna atbildes saturam) vienu no katras grupas piedāvātajiem jautājumiem/uzdevumiem – kopumā 2 jautājumus un secīgi uzdod tos skolēnam.

Tikai gadījumā, ja intervētājam piedāvāto jautājumu/uzdevumu klāsts nešķiet pilnībā atbilstošs konkrētajai saziņas situācijai (piemēram, nākas atkārtot skolēna runā jau minētu informāciju u. tml.), mutvārdu daļas intervētājs pēc skolēna runas var uzdot skolēnam **vienu** ar runas saturu un tekstu saistītu jautājumu/uzdevumu, **formulējot to pats**, bet otru izvēloties no piedāvātajiem.

Mutvārdu daļas **intervētāja izvēlei** piedāvātie jautājumi/uzdevumi.

1. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- formulē un raksturo kādu no tekstā ietvertajām vērtībām;
- raksturo, kā autors ietekmē tevi kā lasītāju, pamato viedokli;
- kā teksts rosina rīkoties, mainīties, pamato viedokli;
- formulē un raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu;
- kā (ar ko) šajā tekstā paustais varētu padarīt pasauli labāku, pamato viedokli;
- ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu (interesantu /savdabīgu /uztveramu /saprotamu /garlaicīgu /sarežģītu*).

2. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- raksturo, kādas emocijas raisīja šis teksts;
- nosauc un pamato cēloņus, kas varētu traucēt uztvert teksta saturu (kuras ir sarežģītākās vietas tekstā, kāpēc?);
- kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem;
- kas izglītojošs ir šajā tekstā;
- kādu jaunu, nezināmu informāciju uzzināji no teksta.

*no piedāvātajiem apzīmētajiem mutvārdu daļas intervētājs izvēlas skolēna atbildes saturam piemērotāko.

Pēc katra skolēna runas intervētājs izvēlas (atbilstoši izlozētā teksta un skolēna atbildes saturam) vienu no katras grupas piedāvātajiem jautājumiem/uzdevumiem – kopumā 2 jautājumus un secīgi uzdod tos skolēnam.

Tikai gadījumā, ja intervētājam piedāvāto jautājumu/uzdevumu klāsts nešķiet pilnībā atbilstošs konkrētajai saziņas situācijai (piemēram, nākas atkārtot skolēna runā jau minētu informāciju u. tml.), mutvārdu daļas intervētājs pēc skolēna runas var uzdot skolēnam **vienu** ar runas saturu un tekstu saistītu jautājumu/uzdevumu, **formulējot to pats**, bet otru izvēloties no piedāvātajiem.

Mutvārdu daļas **intervētāja izvēlei** piedāvātie jautājumi/uzdevumi.

1. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- formulē un raksturo kādu no tekstā ietvertajām vērtībām;
- raksturo, kā autors ietekmē tevi kā lasītāju, pamato viedokli;
- kā teksts rosina rīkoties, mainīties, pamato viedokli;
- formulē un raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu;
- kā (ar ko) šajā tekstā paustais varētu padarīt pasauli labāku, pamato viedokli;
- ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu (interesantu /savdabīgu /uztveramu /saprotamu /garlaicīgu /sarežģītu*).

2. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- raksturo, kādas emocijas raisīja šis teksts;
- nosauc un pamato cēloņus, kas varētu traucēt uztvert teksta saturu (kuras ir sarežģītākās vietas tekstā, kāpēc?);
- kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem;
- kas izglītojošs ir šajā tekstā;
- kādu jaunu, nezināmu informāciju uzzināji no teksta.

*no piedāvātajiem apzīmētajiem mutvārdu daļas intervētājs izvēlas skolēna atbildes saturam piemērotāko

3. daļa. Mutvārdu (runas un saziņas) daļa. Vērtēšanas kritēriji (20 punktu)

Vērtēšanas kritēriji	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
1. Runas saturs. Bijetē formulēto jautājumu/ uzdevumu izpratne **	<p>1 punkts</p> <p>Jautājumi/uzdevumi izprasti virspusīgi, skolēna veidotā teksta saturā vērojama daļēja novirze no temata un/vai skatījums uz jautājumiem/ uzdevumiem ir vienkāršots, shematisks, virspusīgs un bezpersonisks.</p> <p>Pārliecināti atstāsta tekstu.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Jautājumi/uzdevumi ir daļēji atklāti – tie ir sašaurināti vai paplašināti un/vai skatījums uz tiem ir fragmentārs vai vienkāršs, vienkāršots personiskais vērtējums.</p> <p>Vērojams teksta pārstāsts.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Jautājumi/uzdevumi ir izprasti un pietiekami izvērsti skolēna veidotā teksta saturā; skatījums uz jautājumiem/ uzdevumiem ir strukturēts, tajā ietverti patstāvīgi spriedumi, kas ir mērķtiecīgi pamatoti un ietver personisko vērtējumu.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Jautājumi/uzdevumi ir izprasti un pārliecināti izvērsti skolēna veidotā teksta saturā; skatījums uz jautājumiem/uzdevumiem ir pārdomāts un radoši strukturēts, tajā ietverti patstāvīgi spriedumi, kas ir mērķtiecīgi pamatoti un ietver personisko vērtējumu.</p>
2. Argumentēšana **	<p>1 punkts</p> <p>Formulēti neskaidri vai nepilnīgi apgalvojumi, tie nav saistīti ar uzdevumiem/jautājumiem; argumenti pierādīti ar vienkāršiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Formulēti pārāk vispārīgi vai pārāk sašaurināti apgalvojumi, kas neatklāj izpratni par uzdevumiem/jautājumiem; argumenti pierādīti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas atbilst uzdevumiem/jautājumiem; argumenti pierādīti ar precīziem pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informāciju, precīzus faktus, kas var būt papildināti arī ar savu pieredzi.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pilnībā atbilst uzdevumiem/jautājumiem, salīdzināti dažādi apgalvojumi, izvēloties situācijā atbilstošākos; argumenti pierādīti ar precīziem pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot daudzveidīgu informāciju, savu pieredzi, kā arī vispārinot, iesaistot kontekstuāli iederīgas atsaucenes un izmantojot iegūtās likumsakarības jaunā kontekstā.</p>

	<p>1 punkts</p> <p>Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir nepārdomāts, funkcionāli un semantiski neprecīzs; tekstā regulāri tiek pārkāptas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) normas, un tas apgrūtina teksta uztveri.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir daudzveidīgs, tomēr vairāki vārdi nav funkcionāli un/vai semantiski iederīgi kontekstā; tekstā bieži ir sastopamas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) nepilnības un kļūdas, kas neapgrūtina teksta uztveri.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, funkcionāli un semantiski prasmiņi izvēlēti; teksta gramatiskais (morfoloģiskais un sintaktiskais) noformējums atbilst komunikatīvajam nolūkam. Pieļautas dažas kļūdas sarežģītākās gramatiskās konstrukcijās.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir meistarīgi izvēlēti; teksta gramatikas noformējums ir mērķtiecīgs un atbilst saziņas nolūkam un kontekstam. Nav gramatisku kļūdu vai pieļautas 1-2 nebūtiskas (piemēram, pārteikšanās) kļūdas.</p>
<p>4. Runas plūdums**</p> <p>Laika limita uzskaitē sākas no brīža, kad skolēns sāk runu un tā attiecas tikai uz skolēna runas laiku.</p>	<p>1 punkts</p> <p>Mutvārdu tekstā valodas plūdums ir nevienmērīgs, daudz lieku paužu, kas traucē teksta uztveri. Laika limits nav ievērots, skolēna runas ilgums ir mazāks par 3 minūtēm.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Mutvārdu tekstā ir liekas pauzes, bet tas netraucē teksta uztveri. Laika limits pamatā ir ievērots, vai arī vērojamas nelielas nobīdes.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums. Laika limits ir ievērots.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums, runā prasmiņi izmantotas balss intonācijas. Laika limits ir ievērots.</p>
<p>5. Mijiedarbība saziņas procesā**</p>	<p>1 punkts</p> <p>Dalēji ievēro runātāja kultūru; atbildot uz jautājumiem, veido ļoti īsas, nepārliciecināšas atbildes.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Pamatā ievēro runātāja kultūru; atbild uz jautājumiem strukturēti, tomēr atbildēs trūkst precizitātes.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Ievēro runātāja kultūru; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti un precīzi.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Ievēro runātāja kultūru; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, pārliciecināši, precīzi un izvērsti.</p>
<p>**Runas traucējumus, akcentu un neverbālos izteiksmes līdzekļus nevērtē</p> <p>Atbildi nevērtē, ja</p> <ul style="list-style-type: none"> ● uzdevums nav izpildīts vai tā izpildē ignorēti uzdevuma nosacījumi; ● atbildē ir ietverti cilvēka cieņu aizskarošo izteikumi. 				